

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Bakalaureusetöö

Laura Liivaste

Euroopa mikroriikide välispoliitiline huvide kaitse ja esindatus

Juhendaja: Kristel Vits, MA

Tartu 2018

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad, ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

/töö autori allkiri/

Kaitsmine toimub ...../kuupäev/ kell ...../kellaaeg/
...../aadress/ auditooriumis ...../number/.

Retsensent: ..... /nimi/ (...../teaduskraad/),
..... /amet/

Lühikokkuvõte

Antud bakalaureusetöös on vaatluse all Euroopa mikroriikide huvide kaitse ja esindatus suhetes rahvusvaheliste organisatsioonide ja naaberriikidega. Mikroriigid on piiratud nii oma ressursside, füüsilise suuruse kui ka populatsiooni poolest. Selleks, et nende piirangutega toime tulla, on mikroriigid otsinud sõjaväelist, majanduslikku ja välisesinduslikku toetust oma naaberriikidelt. Kuna mikroriigid on niivõrd lähedastes suhetes oma naaberriikidega ja neil pole ka juba loomu poolest võimalik iseseisvalt täita suveräänse riigi ülesandeid, võib väita, et nende suveräänsus on piiratud. Rahvusvaheliselt on mikroriigid siiski suveräänseks tunnustatud riigid, kuigi neil võib veelgi probleeme tekkida näiteks organisatsioonidega liitumisega. Euroopa mikroriigid ei saa ühineda Euroopa Liiduga, sest ELi institutsioonid pole kohandatud nii väikeste riikide liikmelisuseks ja mikroriikidel poleks oma piirangute tõttu võimalik liikmekohustusi kanda. Euroopa Liidu töösse on nad kaasatud läbi oma naaberriikide ja eriliste lepete abil. Esindamine läbi naaberriigi, füüsilised piirangud ja seetõttu ka eeldatav marginaalsus maailmapoliitikas, võivad muuta nende riikide huvide kaitse ja esindamise rahvusvahelisel tasandil palju keerulisemaks. Küsitluse tulemusel on autor jõudnud järeldusele, et mikroriigid toetuvad oma huvide kaitses pidevale koostööle, diskussioonile ja peavad vajalikuks end usaldusväärse partnerina näidata. Teisalt on oluline, et organisatsioonid oleksid nende suhtes vastutulelikud ja ka naaberriigid eelistaksid sõbralikke suhteid.

Sisukord

Lühikokkuvõte	1
Sisukord	3
Sissejuhatus	4
1 Teoreetiline raamistik.....	7
1.1 Suveräänsus	7
1.2 Rahvusvahelised organisatsioonid.....	11
1.3 Mikroriigid.....	14
2 Metodoloogia	20
3 Euroopa mikroriigid.....	22
3.1 Valimi põhjendus ja mikroriikide välissuhete ajalooline kujunemine	22
3.2 Mikroriikide suhted teiste riikide ja rahvusvaheliste organisatsioonidega.....	27
3.3 Mikroriikide väljakutsed huvide kaitsmises ja edendamises.....	31
4 Huvide kaitse tegelikkuses.....	33
4.1 Küsitlused	33
4.2 Järeldused	37
Kokkuvõte.....	41
Kasutatud kirjandus:	43
Lisa 1	46
Lisa 2.....	47
Lisa 3.....	48
Summary	49

Sissejuhatus

Käesoleva bakalaureusetöö teemaks on Euroopa mikroriigid ning nende väljakutsed seoses oma huvide esindamise ja kaitsmisega välispoliitikas. Tänapäevases maailmas on väga aktuaalseks teemaks globaliseeruv ühiskond ja suurenenud riikidevaheline koostöö ühiste eesmärkide nimel. Mikroriigid on aga omakorda erilisemas olukorras, kus nende ressursside vähesuse tõttu on koostöö riigi säilimise jaoks äärmiselt vajalik. Geograafiline asukoht, füüsiline suurus ning väike populatsioon sunnib neid riike tegema palju laiahaardelisemat koostööd kui riikidevaheliselt tavaks on – tihti peavad nad osa oma riigi ülesannetest delegeerima naaberriikidele.

Rahvusvaheliste suhete uurimisfookus on enamasti just suurematel ja võimsamatel riikidel või suurematel rahvusvahelistel organisatsioonidel. Selleks, et mõista rahvusvahelise poliitika võimusuhteid, peaks aga vaatama ka poliitiliselt nõrgemaid riike ning nende suhteid võimsamate üksustega, sest riikide koguarvust moodustavad just sellised riigid enamuse. Seejuures võib just mikroriikide uurimine olla oluline, et mõista riikidevaheliste koostöövormide eripärasid ning koalitsioonide ja liitude iseloomu ning nende mõju traditsioonilisele arusaamale riikide suveräänsusest. Ka Euroopa riikide seas on arvulises ülekaalus väikesed riigid. Mikroriigid kui nendest väikseimad illustreerivad kõige paremini suurte ja väikeste võimude omavaheliste suhete ning koostöö piire. Kuna väiksed- ja mikroriigid kokku moodustavad suurema osa riikidest, on nad vähemalt koos liiga olulised, et neid ignoreerida (Wivel & Oest 2010, 421). Mikroriigid on oma suuruse ja võimu poolest rahvusvahelises süsteemis marginaalseimad ning tihti ei kajastata neid isegi maailmakaartidel. Kuna paljud ei pruugi seetõttu nende olemasolust teadlikudki olla, veel vähem teada nende poliitikast, majandusest ja koostöövormidest, on mikroriikide toimimine tegelikult väga huvitav nähtus, mida uurida. Samas on mikroriikide kohta vähe kirjandust ja üldiselt on tegemist vähe uuritud valdkonnaga. Suurem osa olemasolevatest uurimustest mikroriikide kohta puudutavad väikseid saareriike, mis on suuresti muust maailmast eraldatud ja väheste ressurssidega vaesed riigid. Seetõttu on antud töös vaatluse all Euroopa mikroriikide uurimine veelgi vajalikum, sest nende kohta on infot veelgi vähem.

Töös on riikidest vaatluse all Andorra, San Marino, Liechtenstein ja Monaco, mis on Euroopa kõige väiksemad suveräänsed riigid. Nad on seejuures riigid, mille ellujäämine on mõneti üllatav nii nende enda väiksuse kui ka nende naabrite ajalooliste poliitikate tõttu, aga nad on suutnud osavuse ja õnnega tänaseni püsima jääda. Lisaks püsijäämisele on need mikroriigid ka Euroopa ühed rikkaimad riigid. Kuigi nad on suveräänsed, pole neil kõiki tavapäraseid võimalikke ressursse,

millega me riikidest rääkides harjunud oleme. Näiteks pole neil ressursse sõjaväe loomiseks ning raskendatud on ka riigi esindamine välisriikides või organisatsioonides. Samuti ei ole nad Euroopa Liidu liikmed, sest ELi institutsioonid ei ole sobilikud nii väikeste riikide kaasamiseks.

Olude sunnil on neil neljal riigil erilised ja tugevad suhted oma naaberriikidega, kes neid lisaks majandusalasele koostööle ka julgeoleku ja diplomaatiliste ülesannetega aitavad. See koostöö ja abi on mikroriikidele säilimise jaoks väga vajalik. Riigi ülesannete delegeerimisega naaberriikidele kaotavad nad samas ka osa oma suveräänsusest, mida rahvusvahelistes suhetes niivõrd oluliseks peetakse ning naaberriigid omandavad mikroriikide üle väga suure mõju. Mõningatel juhtudel on lisaks välisele mõjule nähtav ka naaberriikide osalus mikroriikide sisepoliitikas. Siiski ei garanteeri kaudne esindatus läbi naaberriikide, et mikroriikide huvisid alati parimal moel esindatakse, kaitstakse ja arvesse võetakse. Paratamatult on kõikidel riikidel oma huvid ja seda ka suurematel naaberriikidel. Oma marginaalsuse tõttu rahvusvahelises poliitikas ning võimetuse tõttu riiki ise efektiivselt esindada võivad mikroriikide huvid tihti tahaplaanile jääda või eeldatakse, et mis sobib nende naaberriikidele, sobib ka mikroriikidele – seega on antud töö peamiseks uurimisküsimusteks: Millisel moel Euroopa mikroriigid täpsemalt oma välissuhetes ja huvide kaitstes piiratud on ning kuidas nad nende takistustega toime tulevad? Töö üritab vastata välissuhete piiratud küsimusele nii suveräänsuse kontseptsiooni vaatepunktist kui ka sõltuvalt reaalistest suhetest teiste riikide ja rahvusvaheliste organisatsioonidega.

Töö eesmärgi saavutamiseks on alustatud teoreetilisest raamistikust, ehk praegusel juhul suveräänsusest, rahvusvahelistest organisatsioonidest ja mikroriikide olemusest. Väites, et mikroriikide suveräänsus on piiratud, on leitud suveräänsuse kontseptsiooni tähendus ning selle olulisus tänapäeval rahvusvahelistes suhetes. Samuti on uuritud rahvusvaheliste organisatsioonide rolli ja tööd tänapäeval, sest organisatsioonid on väga oluliseks osaks rahvusvahelistes suhetes ning mõjutavad ka mikroriikide toimimist ning huvide kaitset. Viimaks on töös defineeritud mikroriik, leitud mikroriikidele omased tunnused, väljakutsed ja koostöövormid ning kirjeldatud täpsemalt töö valimit. Töö peamiseks osadeks on teine ning kolmas peatükk, mis keskenduvad mikroriikide suhetele naaberriikide ja rahvusvaheliste organisatsioonidega ning nende huvide kaitsele ja esindatusele. Töö teises osas on kirjeldatud mikroriikide ajalugu, et mõista nende tänapäevaste välissuhete kujunemist ning on välja toodud nende suhted naaberriikidega ja organisatsioonidega. Samuti on töö autor leidnud selle põhjal järeldused, miks neil võib oma riigi eesmärgi täitmise ja huvide esindamisega probleeme olla. Töö kolmas osa on pühendatud uurimisküsimuse teise poole lahendamiseks. Selleks on uuritud erinevatelt mikroriikide teema ekspertidelt ning esindajatelt, kuidas mikroriigid enda huvisid suhetes naaberriikide ja rahvusvaheliste organisatsioonidega kaitsevad ning milliseid meetodeid ja kanaleid selleks kasutavad.

1 Teoreetiline raamistik

Selle peatüki eesmärgiks on selgitada lahti töö jaoks oluline teoreetiline ja kontseptuaalne raamistik. Selleks, et üldsegi Euroopa mikroriikide huvide kaitset uurida, tuleb esmalt rääkida ka

rahvusvahelisest süsteemist, kuhu kõik riigid kuuluvad. On väga oluline, millises keskkonnas mikroriigid asuvad, milliste organisatsioonide, riikide ja rahvusvaheliste printsiipide poolt nad mõjutatud on. Suveräänsuse kontseptsioon, organisatsioonid ja riikidevahelised suhted omavad selles suurt rolli ning mõjutavad nii riikide toimimist, välissuhteid kui ka huvide edendamist ja kaitset. Seetõttu tuleb alustada suveräänsuse kontseptsiooni tähendusest, arengutest ja mõjust tänapäevases maailmas, et mõista, kuidas mikroriikide huvide kaitse sellesse sobitub. Samuti, millist rolli mängib suveräänsus rahvusvahelistes suhetes ja seega ka mikroriikide toimimises. Lisaks on rahvusvahelises ühiskonnas oluliseks toimijaks ka rahvusvahelised organisatsioonid, mis on üks vorm riikidevahelisest koostööst ning mille iseloom on samuti väga oluline antud töös välja tuua, et mõista mikroriikide koostöövormide eripära. Viimaks on defineeritud mikroriik ning toodud välja mikroriikidele omased väljakutsed ja suhted teiste riikidega.

..1.1 Suveräänsus

Suveräänsus, ehk käsitlus sellest, kes või mis on ülimalt võimu kandjaks mingil territooriumil on aastasadade jooksul läbi teinud mitmeid arenguid. Selle aja jooksul on idee suveräänsusest kui millestki, mida tuleb poliitilise tõsiseltvõetavuse saavutamiseks püüda maksimeerida, juurdunud sügavale riikide, territooriumite ja rahvaste teadvusesse ning viinud arvukate iseseisvusliikumisteni. Üheks näiteks on siinkohal Kataloonia, kus on juba aastakümneid – kui mitte aastasadu – soovitud saavutada suuremat iseseisvust Hispaaniast, et katalaanid saaksid ise oma tuleviku osas otsuseid teha. Seega, suveräänsuse põhimõte on poliitiliste üksuste jaoks väga oluline, sest näitab nende autonoomsust, teiste riikide poolset sekkumatust ja otsustusõigust enda territooriumil nii, et nad saavad täielikult kaitsta ja esindada enda huvisid. Samas on säärane arusaam suveräänsusest kantud teatavast idealismist, sest tegelikkuses ei ole riigid üksteisest sõltumatud.

Suveräänsuse põhimõte sai valdavaks Vestfaali süsteemi arenguga ja dekoloniseerimisega. Vestfaali süsteem kujunes välja pärast 1648. aastal sõlmitud Vestfaali rahu kui peale Kolmekümneaastast sõda üritati loobuda hierarhilisest ühiskonnastruktuurist ning luua uus süsteem, kus eksisteerisid eraldiseisvad, suveräänsed ja võrdsed riigid (Gross 1948, 28-29). Vestfaali rahu tutvustas peale Euroopat lõhestanud ususõda multipolaarsuse ideed, kus kõik läänemaailma religioonid ja riigid on võrdsed, olenemata nende kohast ja rollist rahvusvahelises süsteemis (Tutuianu 2013 44). Vestfaali süsteem oli üks mitmetest üritustest sellist maailma luua, aga suveräänsuse idee sai ülemaailmselt domineerivaks alles 20. sajandil seoses dekoloniseerimisega. Suur dekoloniseerimise laine algas

peale I maailmasõda ning järgmise 70 aasta jooksul said suveräänseks 130 varasemalt sõltuvussuhetes olnud territooriumit (Strang 1991, 437). Imperialismi langusele avaldasid mõju nii sõja tagajärjed, natsionalistlike ideede levik kui ka ÜRO, mis propageeris suveräänsuse ja riikide enesemääratluse printsiipi (Spruyt 2000, 70). II maailmasõjaga kaasnenud repressioonide ja genotsiidide järgselt kujundasid suveräänsuse kontseptsiooni peamiselt rahvusvahelised vabaühendused, mis rõhustasid paljuski inimõigustele ja fundamentaalsele vabadusele. Need märksõnad said rahvusvahelises süsteemis suveräänsuse taaselustamisel määravateks faktoriteks. Külma sõja ajal oli paljude riikide suveräänsus siiski piiratud, olles vastavuses selle aja julgeolekukaalutluste ning poliitiliste piirangutega bipolaarses maailmakorras (Tutuianu 2013; 52, 56). Külma sõja lõpp ning Nõukogude Liidu lagunemine andsid uue tõuke suveräänse rahvusriigi idee taaskordsele esiletõusule 20. sajandi viimasel kümnendil. Iga iseseisvumislaine suurendas formaalselt riikide poliitilist autonoomiat ja suveräänsust, isegi kui tegelikkuses jäid paljud riigid sõltuvusse oma endisest emamaast või muutusid külma sõja aegse bipolaarse vastasseisu käigus ühe või teise poole klientideks. Siiski on 20. sajandi jooksul – iseäranis peale II maailmasõda – üritatud järjepanu kollektiivselt reguleerida sõjalise jõu kasutust ning luua ühtset julgeolekurežiimi, pannes seejuures ühelt poolt palju rõhku territoriaalse tervikkuse, piiride muutmatuse ning siseasjadesse mittesekkumise ideedele, aga teiselt poolt luues järjest enam regionaalseid või globaalseid organisatsioone, mis peaksid pakkuma rahumeelseid võimalusi konfliktide lahendamiseks. Rahvusvaheline kord on muutunud palju laiahaardelisemaks, kuid ka reguleeritumaks kui kunagi varem (Cohen 2012; 80, 213-214). Seega, suveräänsus sai impeeriumite lagunemise keskel väga kiirelt domineerivaks ideeks. Vastiseseisvunud riigid hakkasid end üles ehitama ja pidasid väga oluliseks riigi julgeoleku tagamist, taaskordse võõrjõudude sekkumise ennetamist ning täieliku kontrolli saavutamist oma territooriumi üle. Kõike seda esindas suveräänsuse idee, mistõttu sai see riikide jaoks äärmiselt atraktiivseks.

Koloniaalimpeeriumites kattus ühe riigi territooriumil kaks jurisdiktsiooni ja teisejärguliseks ning sõltuvaks autoriteediks nendest oli koloonia, mistõttu ei saanud see olla suveräänne (Cohen 2012, 68). Küll aga võis suveräänne olla koloniaalimpeerium ise. 20. sajandi koloniaalimpeeriumite lagunemine aitas iseäranis palju kaasa suveräänsuse kontseptsiooni tähtsuse suurenemisele, mille järgi riikide suveräänsus sõltub sellest, kas neil on ülim ja sõltumatu õigus valitseda ennast ja kõiki selle riigi territooriumil (Hathaway 2008, 115). Teiste sõnadega, on suveräänsus kui kontrollimatu siseriiklik võim, kus riigi ühel olulisimal osal, ehk valitsusel, on õigus teha riiki ja rahvast puudutavaid otsuseid. Samuti on õiguseks riigipiiride siseselt valida valitsemisvorm (Krasner 2001, 21). Tänapäevaks on suveräänsuse käsitlus mitmeti arenenud ja seda ei seostata vaid riigisisese

ülirma võimuga, vaid selle idee võib läheneda nii sise- kui ka välispoliitiliselt. Võttes arvesse ka sisese ja välise suveräänsuse erinevaid võimalusi, võib Stephen Krasneri hinnangul eristada nelja mudelit: 1) siseriiklik suveräänsus, 2) Vestfaalia-tüüpi suveräänsus, 3) rahvusvaheline õiguslik suveräänsus ning 4) vastastikuse sõltuvuse suveräänsus (Krasner 1999, 9).

Siseriiklik suveräänsus tähendab riigi avalikku autoriteeti ning riigiparaadi suutlikkust rakendada efektiivset kontrolli oma territooriumil. Seejuures võib võim olla nii ühe inimese kui ka erinevate institutsioonide käes või rahvalikus suveräänsuses rahva käes (Lake 2003, 305). Täielikult suveräänses riigis peaks riigipea suutma täita oma töökohustusi ning riigil peaks olema vaidlustamatu kontroll oma territooriumi, õiguse, majanduse ja armee üle. Riigi legitiimne autoriteet vajab suveräänsuseks ka ülimuslikkust. Näiteks politseiülemal võib olla legitiimne autoriteet, aga teda ei kutsuta suveräänseks. Autoriteedi hierarhias on ülimuslikkus see, mis suveräänsust kirjeldab, sest see on neist kõrgeim (Philpott 1995, 355-356). Seega, võrreldes varasemate koloniaalterritooriumitega, peab suveräänsuseks ülim võim riigi territooriumi ja rahva üle olema riigil ja selle riigi autoriteedil endal.

Teiseks dimensiooniks on niinimetatud Vestfaalia suveräänsus, mis on väliste tegurite mõju puudumine riigi siseasjades (Krasner 1999, 9). Vestfaalia suveräänsust nimetatakse ka mittesekkumise printsiibiks, mille kohaselt ei ole rahvusvahelistes suhetes ühelgi riigil õigust sekkuda teise riigi siseasjadesse, küll aga on võimuorganitel õigus sõlmida rahvusvahelisi leppeid (Krasner 2001, 21), mis võivad piiratud valdkonnas ja tingimustel neid õigusi anda. Vestfaalia mudeli alusel on suveräänsust rikutud kui välised osapooled mõjutavad või määravad siseriiklikke protsesse või struktuure. Välised osapooled saavad seda teha näiteks materiaalsete mõjutuste abil. Mõjutamine on seejuures võimalik nii sundivate kui ka vabatahtlike tegudega ning läbi sekkumise ja kutse. See tähendab, et ka riigi valitsejad ise võivad luua riigiüleseid või välisriiklikke võimustruktuure, mis mõjutavad nende endi siseriiklikku autonoomiat (Krasner 1999, 25). Kui siseriiklikult on riigijuhtimine ebaefektiivne ning ei suudeta tagada riigis julgeolekut või majanduse toimimist, ei mõjuta see tingimata teisi suveräänsuse mudeleid ja seda riiki võib siiski tunnustada kui võrdset ja sõltumatut (Krasner 1999, 10-11). Ka Daniel Philpott on teinud eristuse sisemise ja välimise suveräänsuse vahel, kus välimine suveräänsus tähendab sõltumatust ja iseseisvust teistest välistest autoriteetidest. Ta on sidunud välise suveräänsuse territoriaalsusega, sest suveräänsus on autoriteet mingil kindlal maa-alal (Philpott 1995, 356-357). Territoriaalsus ja selles väliste tegurite mõju puudumine teeb ka suveräänsuse rahvusvaheliseks. Mitmete legitiimsete autoriteetide koostoimimine loob rahvusvahelised suhted ning seab ka nendes suhetes mingisugused piirangud.

Välispoliitiliselt on seega riigid autonoomsed ja üksteisest sõltumatud (Krasner 2001, 21).

Kolmandaks mudeliks on rahvusvaheline õiguslik suveräänsus, mis on riikide omavaheline tunnustus. Ilma tunnustuseta ei ole riikidel võimalik omada täieõiguslikku formaal-juriidilist autonoomiat (Krasner 1999, 14). Selleks, et olla ka väliselt suveräänne, peavad riigi suveräänsust tunnustama teised sarnaselt tunnustatud riigid. Ehk, suveräänsus eeldab formaalse võrdsuse suhet. Üks osa ei saa teiseta eksisteerida, ehk vajalikud on nii sisemine kui ka välimine, et riik saaks olla täielikult suveräänne (Lake 2003, 305). Samas kui riik on kord juba saavutanud rahvusvahelise tunnustuse suveräänse riigina on väga keeruline seda suveräänsust kaotada. Suveräänsena tunnustatakse seega ka niinimetatud läbikukkunud riike, isegi kui nad ei suuda täita riigi elementaarseid ülesandeid. Neljandaks suveräänsuse mudelitest on vastastikuse sõltuvuse suveräänsus, mis tähendab avalike autoriteetide suutlikkust kontrollida piiriüleseid liikumisi. See tähendab, et riik suudab kontrollida ka näiteks kapitali liikumisi. Vähenenud kontroll piiriüleste liikumiste üle võib tekitada riigis probleeme, sest see võib soodustada kuritegevust, näiteks terrorismi või narkokaubandust või tuua endaga kaasa valuutakriise (Krasner 1999, 12-13).

Selline käsitlus on justkui normatiivne ideaalmudel, mis peaks tagama riikide täieliku ja igakülgse suveräänsuse. Teisalt on tänapäeval raske kõiki suveräänsuse põhimõtteid järgida ning ideaalmudeli ja praktika vahel tekib aina suurem erinevus. Suveräänsuse puudumine, näiteks koloniaalimpeeriumite ajal, tähendas ka seda, et kolooniate valitsejad ei saanud oma huve kaitsta ja soovitud suunas riiki edendada. Suveräänsuse kontseptsiooni areng on seega andnud teadmise, et suveräänsus annab võimalused riigi territooriumi ja rahva üle kontrolli omada ilma, et keegi riigi siseasjadesse sekkuks. Kõik suveräänsuse kontseptsioonis viitab sellele, et riikide valitsejatel on võimalik enda huve esindada ja kaitsta ning toimida vastavalt riigi heaolule. Vestfaali-tüüpi ja rahvusvaheline õiguslik suveräänsus on seejuures 20. sajandi jooksul olnud enim rõhutatud ja hinnatud, aga ka enim rikutud. Nimelt, suurematel ja võimsamatel riikidel ja organisatsioonidel on võimalik teise riigi siseasjadesse sekkumisel tuua põhjenduseks selle riigi suveräänsuse ebaefektiivset toimimist, sealhulgas näiteks suutmatust kontrolli hoida või tagada kõikide selle riigi elanike turvalisust ja sellest tulenevaid julgeoleku- ja humanitaarprobleeme. Seega, isegi kui suveräänsuse olulisust rõhutatatakse, ei pruugi see alati olla positiivses võtmes ning kõigi riikide jaoks võrdväärne. Nagu eespool märgitud, on suveräänsuse kontseptsioon äärmiselt idealistlik ja selle kõiki tahke on keeruline järgida, sest rahvusvahelises süsteemis ei saa riigid eraldiseisvatena efektiivselt toimida. Äärmiselt keeruline on olla siseriiklikult efektiivne ja toimiv riik, ilma igasuguste väliste mõjude või sekkumisteta. Seda eriti tänapäeval, sest majandus ja

keskkonnaprobleemid on globaalsed, aga ka inimesed liiguvad järjest rohkem. Kuna koostöö ja suhtlus muutuvad aina olulisemaks, ei tule ükski riik nende väljakutsetega omapäi toime. Suveräänsuse kontseptsiooni idealistlikkusest hoolimata on see siiski rahvusvahelistes suhetes oluline ning on endiselt rahvusvahelise suhtluse põhimõtete aluseks. Samuti on suveräänsus poliitiliste üksuste jaoks hinnatud, sest kõik soovivad rõhutada oma otsustusõiguse ülimuslikkust ning toetuvad globaliseerumisest hoolimata põhilistele suveräänsusprintsipiidele. Aastasade jooksul välja kujunenud põhimõtted on aeglased muutuma.

..1.2 Rahvusvahelised organisatsioonid

Nagu tänapäeval märgata, on säilinud riikide suveräänsus, aga selle mõte võrreldes algse kontseptsiooniga on jäänud nõrgemaks ning muutunud. Praktika näitab, et riigid annavad mitmetele üksustele väga palju oma suveräänsusest ära. Rahvusvaheline süsteem on rohkem suunatud riikide koostööle ning rõhutakse ülemaailmsele kogukonnale, millel peaks olema ühised huvid inimõiguste, julgeoleku ja muu osas. Piirideülesed suhted, ohud ja probleemid on muutunud samuti nii valdavaks, et paratamatult peavad riigid nendega tegelemiseks andma koostöö nimel ära osa oma otsustusõigusest. Selles uues olukorras on riigi võimekus astuda erinevate organisatsioonide liikmeks, nende raames oma seisukohti esitada ja kaitsta, muutunud palju olulisemaks.

Suveräänsuse äraandmist võib esineda ka riikidevahelistes suhetes, aga tänapäeval on märgatavamaks saanud rahvusvaheliste organisatsioonide tegevus, mis läheb mitmeti suveräänsuse traditsioonilise arusaamaga vastuollu. Mitmed rahvusvahelistest organisatsioonidest, kes tegutsevad julgeoleku ja suveräänse võrdsuse nimel, on pannud suveräänse riigi ideaali, sekkumatuse, enesemääratluse ja otsustusõiguse kahtluse alla. Võib ka öelda, et need organisatsioonid on muutunud justkui globaalseteks valitsusinstitutionideks, mis tähendab, et riigid ei hoia enam kõrgeimat võimu, nagu see suveräänsuse idee järgi olema peaks. Teisest küljest on tänapäeva maailmas koostöö mitmetel põhjustel vajalik. Riigid seisavad silmitsi näiteks ökoloogiliste probleemide, vastastikuse majandusliku sõltuvuse, immigratsiooni ja terrorismiga, mis näitavad väga selgelt, et nad on kaotanud kontrolli oma territooriumi, piiride ja rahva üle ning ei suuda oma kodanikke kaitsta. Need probleemid ei ole lahendatavad vanas kontseptsioonis, kus riigid on anarhilises rahvusvahelises süsteemis täielikult suveräänsed. Kuna riigid peavad nende probleemide lahendamiseks koostööd tegema, on ka globaalne õigus ja valitsemine saanud äärmiselt vajalikuks. (Cohen 2012).

Üheks peamiseks "globaalseks valitsusinstituutsiooniks" on saanud ÜRO, kuhu kuulub suurem osa maailma riikidest. Veelgi enam, ÜRO liikmelisus on muutunud mitteametlikuks "lävepakuks", mille ületamisel loetakse riik täieõiguslikuks rahvusvahelise süsteemi osaks. ÜRO Julgeolekunõukogu tegeleb varem mainitud tänapäevaste probleemide tuvastamise ja lahendamise, rõhudes sõnades üha enam varem olulisimaks olnud riigi turvalisuse asemel inimeste turvalisusele. Suveräänsuse üliluslikkuse idee on kahtluse alla seadnud näiteks ÜRO humanitaarsekkumised, mille läbiviimine otsustatakse juhul kui riik ei suuda ise oma rahvast kaitsta. Julgeolekunõukogu on ka aina aktiivsem mitmete globaalsete julgeolekumeetmete loomisel. Kõiges selles tundub, et suveräänsuse idee on tänapäevaste probleemide ja uue maailmakorra tõttu aegunud. Samaaegselt on muutumas ka Teise maailmasõja järgne rahvusvaheline õiguslik kord ehk suveräänne võrdsus ja riikide nõusolek on asendumas uuega – inimlik vääriskus ja "kohustus kaitsta" (Cohen 2012, 3), kuigi need printsiibid ei ole veel omandanud universaalset jõudu.

Sarnaselt ÜROle – ja mitmes aspektis isegi suuremal määral – on ka Euroopa Liidul riikideülene dimensioon, aga seda vaid selle liikmesriikide jaoks. Euroopa Liit on mitmeti unikaalne, sest ta on hübriid nii riigiülesest kui ka valitsustevahelisest instituutsioonist (Cohen 2012, 137). Riigiülene seetõttu, et liikmesriigid on loonud instituutsioone nagu näiteks Euroopa Komisjon ja Euroopa Liidu kohus, mille otsused on siseriiklike suhtes üliluslikud. Need saavad vastu võtta otsuseid, millega kõik riigid ei pruugi nõus olla ja mis ei ole ka kõikide liikmesriikide jaoks kasulikud. Kohtu otsused on seejuures siseriiklikest kohtusüsteemidest üle ja võivad kahjustada liikmesriikide juriidilist autonoomiat (Krasner 2001, 28). Selles peitub ka rahvusvaheliste instituutsioonide suveräänsuskonflikt – riigid annavad läbi juriidiliste lubaduste rahvusvahelistele instituutsioonidele ära osa oma autoriteedist, mida on traditsiooniliselt omanud vaid riigid ise. Oona A. Hathaway nimetab seda rahvusvaheliseks delegeerimiseks (2008, 115). Rahvusvaheline delegeerimine on kahe või enama riigi poolt rahvusvahelisele organile õiguse andmine teha otsuseid. Seeläbi on riik seotud selle rahvusvahelise organi poolt tehtud otsustega või tegevusega ning on loovutanud oma iseseisvuse. Selleks, et olla suveräänne, peab riik olema iseseisev, mis tähendab, et riiki ei saa välisjõudude poolt panna kohustusi täitma (Hathaway 2008, 121-122).

Vaadates eelnevaid suveräänsuse põhimõtteid, võib Euroopa Liidu, ÜRO ja teiste rahvusvaheliste organisatsioonide toimimine mitmeti traditsioonilise suveräänsuse põhimõttega vastuollu minna, sest riigi legitiimsel autoriteedil peaks olema kõrgeim võim otsustada riigis toimuva üle. Samas on oluline nende lepete teine külg – riigid on ise vabatahtlikult sellesse liitu astunud (Krasner 2001,

28) ning suveräänsuse aluspõhimõtete järgi on riigi autoriteedil õigus sõlmida rahvusvahelisi leppeid. Lisaks vabatahtlikkusele on võimalik seda ka vaadata kui kollektiivset autonoomiat. Kui Euroopa Liidu ja ÜRO reeglid ja protseduurid võimaldavad riikidel autonoomset ja ühtset otsustamist ning inimesed näevad end ka selles kui otsustusprotsessi osa, on keeruline määrata, kas see ka nende suveräänsust mingil moel rikub (Geenens 2017 , 520).

Kuigi rahvusvahelistesse liitudesse kuulumisega säilib debateerimisvõimalus suveräänsuse kui kontseptsiooni kehtivuse osas, on see riikidevahelise koostöö jaoks väga oluline. Rahvusvaheline delegeerimine võib tihti olla ainuke või kõige odavam võimalus riikidel oma eesmärgi täita, seehulgas maksimeerida oma riigi võimu pikemas plaanis või teiste riikidega koostöös töötada ühtse eesmärgi nimel, mis riigil üksinda poleks mingil moel võimalik (Hathaway 2008, 141). Seega, mitmete riikide jaoks võib selline koostöö olla väga kasulik. Samuti võib see suveräänsust selle traditsioonilises, siseriiklikus mõttes ka mõneti suurendada kui riigis on läbi rahvusvahelise koostöö suuremad majanduslikud võimalused või paremad võimalused siseriikliku kontrolli rakendamiseks ja näiteks kapitali või inimeste liikumise jälgimiseks. Lepete ja organisatsioonide abil saavad riigid koos ühtsete eesmärkide nimel töötada ning lahendada mitmeid sotsiaalseid, majanduslikke ja poliitilisi probleeme. Rahvusvaheliste probleemidega tegelemisel, nagu näiteks terrorism, pandeemiad või keskkonnakaitse on riikidel kasulikum koos selle vastu võidelda, et saavutada võimalikult häid tulemusi.

Kogu eelnevat ajalugu arvesse võttes on võimalik, et mitmeti ideaaliks olnud täielik suveräänsus ja riikide suveräänsus võrdsus anarhilises süsteemis ei olegi tegelikult võimalik. Riigid on üksused rahvusvahelises süsteemis, mille vahel peab mingil kujul eksisteerima suhtlus, koostöö samade eesmärkide nimel ning mingisugused ühtsed põhimõtted, mis kehtiks kõigile – seetõttu on neil võimatu jääda ka täielikult suveräänseteks. Nüüdisaegsed geopoliitilised ja majanduslikud surved eeldavad, et autonoomsuse ja efektiivsuse säilimiseks peaks riik suhtlema ja koostööd tegema. Tagajärjena on rahvusvaheline suveräänsete riikide ühiskond muutumas maailma-ühiskonnaks, kus riigid on osa globaalsest konstitutsiooniliselt poliitilisest korrast (Cohen 2012; 81, 22). Traditsioonilise mudeli järgi suveräänseid riike tänapäeval nimetada on keeruline, sest ei ole lihtne määrata, kelle suveräänsus tänapäeva maailmakorralduse poolt mõjutatud on või ei ole. Üheks võiks mõneti olla Põhja-Korea, sest ta on sekkumatu ja riigis kehtib autoriteedi täielik võim. Samas ei ole Põhja-Korea heaks näiteks efektiivselt toimivast suveräänsest riigist, sest ta ei ole majanduslikult heal järjel, on tuntud inimõiguste rikkumiste poolest ning riigi valitsemisvorm ja tegevus on potentsiaalselt ohuks teistele riikidele.

Seega, koostöö tundub tänapäevases maailmakorralduses hädavajalik ja seda nii riikide enda toimetuleku kui ka globaalsete probleemide lahendamise tõttu. Koostööd esineb nii erinevate riikide vahel otseste lepetega kui ka organisatsioonilisel tasandil. Siiski säilib küsimus – kas riigid saavad aina enam koostööd tehes ja globaalsete probleemidega tegeledes ka enda huvisid esindada või peavad nad kompromisside ja koostöö nimel oma eesmärkide maksimeerimisest loobuma? Suuremate riikide jaoks ei pruugi see olla niivõrd suur probleem – nende seisukohad on paremini teada ning neil on ka rohkem võimalusi ja ressursse oma ideede maksmapanekuks. Samuti ei ole oma seisukohtade kaitsmine niivõrd suureks probleemiks nende riikide jaoks, kes on olulisemate rahvusvaheliste organisatsioonide eesotsas. Järjekindlalt suurenevad ÜRO Julgeolekunõukogu võimupiirid soodustavad muutusi rahvusvahelises õiguses ning see võimaldab võimsatel riikidel, nagu Ameerika Ühendriigid, Venemaa või Hiina, saada 21. sajandi valitsevaks jõuks (Cohen 2012, 3-4). Kui kõrvale jätta suuremad ja võimsamad riigid, võib teistel oma huvide kaitsmisega probleeme tekkida ja seda eriti väiksematel riikidel, mille positsioon süsteemis on marginaalsem või millel pole piisavalt ressursse ning mõjuvõimu. Haavatavam positsioon võib viia rohkemate ja laiahaardelisemate lepeteni, mis sunnivad rohkem järeleandmisi tegema.

..1.3 Mikroriigid

21.sajandi poliitilisel kaardil on palju väga väikseid poliitilisi üksuseid, kelle puhul absoluutne suveräänsus ei kehti. Mõned nendest on iseseisvad oma sise- ja välispoliitilistes asjades, teised delegeerivad osa oma suveräänsusest ära suuremale naaberriigile või -riikidele. Lisaks eksisteerib ka kogukondi, kes olles osa mingist suuremast riigist, omavad siiski suurt autonoomiat (Dumienski 2014, 3), seda iseäranis föderaalsete ja konföderaalsete riigikorra puhul. Nagu öeldud, võib väiksematel riikidel tekkida probleeme enda huvide esindamise ja suveräänsuse kaitsmisega, sest neil ei ole piisavalt ressursse enda soovide maksmapanemiseks. Seda võib esineda kõikidel üksustel aga väiksed riigid on oma mitmeti piiratud võimaluste tõttu kõige haavatavamas olukorras. Mikroriigid on nendest kõige äärmuslikum variant, eksisteerides tihti saarena või enklaavina ja äärmiselt väikse rahvaarvuga väiksel maa-alal. Riigi piiratud mõjukuse suurendamiseks ja ressursside puuduse kompenseerimiseks tuleb mikroriikidel leida ka eripäraseid viise koostööks, sest organisatsiooniline kuuluvus ja tavalised koostöövormid teiste riikidega ei ole tihti piisavad.

Mikroriikidele omastest tunnustest rääkides tuleks alustada nende suuruselt ehk kui väike on riikide

mõistes mikro? Kuigi riikide jaotamine suuruse alusel on väga levinud, ei ole tihti piirid nende kategooriate vahel päris selged. Näiteks, kõik teavad, et Eesti on väike riik ja Venemaa on suur riik, aga täpne üleminek ei ole ühegi näitaja järgi kindlaks tehtav. Autorid on pakkunud riikide jaotamist nii rahvaarvu, geograafilise suuruse või majandusliku aktiivsuse järgi kui ka nende omaduste kombineerimisel. Viimasel juhul moodustuks järjestus, milles viimastel positsioonidel asuksidki mikroriigid (Dumienski 2014, 10). Kõige populaarsemaks on rahvaarvu järgi jaotamine, seejuures ametlikke arve paika pandud ei ole ja autoritel on võimalik see enda hinnangu järgi määrata. Seetõttu võib mikroriikide maksimaalne rahvaarv olla näiteks 1,5 miljonit (Mohamed 2002, 1), millisel juhul oleks ka Eesti mikroriik, kui ka 100 tuhat (Sutton 2011, 145). Samas võib ka väikeriikide maksimaalne rahvaarv kõikuda 1 miljonist (Easterly & Kraay 2000, 2014) kuni 10 miljonini (Sutton 2011, 142). Autorite arvamuste kõikumine 100 tuhandest mõnel juhul isegi kuni 10 miljonini näitab, et kokkulepet numbriliste näitajate üle, mis võimaldaksid mikroriike väikestest riikidest eristada, ei ole saavutatud (Dumienski 2014, 11). Geograafilise suuruse ja populatsiooni järgi on riikide liigitamine komplitseeritud ka seetõttu, et suuruse mõistet on peaaegu võimatu defineerida (Kassimeris 2009, 92). Paratamatult vajab mingi riigi väikseks kategoriseerimine võrdlust mingi teise riigiga, ehk riik A on väiksem kui riik B (Simpson 2014, 168). Seetõttu on mikroriigid lihtsalt väga väikesed riigid või väikseimad väikestest riikidest (Dumienski 2014, 9).

Kuna mikroriikide täpset suurust ja rahvaarvu pole võimalik määrata, võib võimuhete vaatamine anda palju parema ülevaate nende positsioonist ja väljakutsetest rahvusvahelises süsteemis (Tõnurist 2010, 9). Tihti nähakse mikroriike kui piiratud võimaluste ja mõjuga, ehk neil võib probleeme olla oma huvide esindamise ja territoriaalse terviklikkusega (Kassimeris 2009, 89). Mikroriikide puhul on kahtluse all ka riigi suveräänsuse efektiivne toimimine, sest neil pole piisavalt ressursse, et oma riiki rahvusvahelises ühiskonnas esindada. See kehtib näiteks rahvusvahelistes organisatsioonides esindatuse kui ka peamistes keskustes asuvate saatkondade kohta (Neumann & Gstöhl 2004, 6). Osaks vähestest ressurssidest on samuti piiratud inimressurs, ehk sobivate kandidaatide puudus, mistõttu võib olla raskendatud oskuslike riigiametnike värbamine (Easterly & Kraay 2000, 2013).

Arusaadavalt on mikroriigid palju haavatavamad kui suured riigid. Nende arengut mõjutab enim isoleeritus (saarte ja enklaavidena esinemine), looduskatastroofid, julgeoleku nõrkused, piiratud ressursid ja võimekus ning majanduslikust poolest sõltuvus välisest kapitalist ja suur mõjutatavus majanduslike muutuste poolt (Liou & Ding 2002, 1291). Kuna nii väikestel riikidel esinevad

mitmed turvalisus- ja toimetulekuprobleemid ning ajalooliselt ähvardas neid ka oht saada mõne suurema naaberriigi poolt hõivatud, võivad nad oma olukorra leevendamiseks 1) otsida kaitset suuremalt riigilt, 2) luua liidu koostöös teiste väiksemate riikidega või 3) otsida kaitset rahvusvahelistelt organisatsioonidelt (Kassimeris 2009, 96).

Nende puudujääkide tõttu ei ole mikroriikidel sageli võimalik jääda täiesti iseseisvaks ja koostöö on riigi ellujäämiseks vajalik. Stabiilsetel aegadel ei pruugi ka alati olla küsimus ellujäämises, seega siis keskendutakse näiteks majanduse parandamisele (Wivel & Oest 2010, 434-435). Siiski on riigi stabiilsuse ja püsijäämise jaoks vajalik, et mikroriigid leiaksid enda jaoks sobivaima viisi koostööks. Kõige levinumaks viisiks on erilised lepped suuremate riikidega, mis pakuvad neile piisavalt kaitset ja võimalusi toimetulekuks. Selline olukord on tuntud kui patrooni ja kliendi suhe, kus patroon on suurem ja võimsam riik, mis pakub kliendile, ehk mikroriigile, kaitset ja teeneid. Sellisel suhtel on ka neli tuntavat joont: 1) patroon pakub kliendile vajalikku kindlust ja seda vastutasuks teistele teenetele väikse riigi poolt, 2) kuigi väike riik võib olla läbirääkimistes küllaltki nõudev, on patroonil tavaliselt suurem kauplemis- ja otsustusjõud, 3) nende suhe ei põhine, vaatamata asümmeetrilisusele, sundimisel, 4) kliendilt eeldatakse oma patrooni 'tiiva alla jäämist' nende hüvede tõttu, mis ta sealt saab (Kassimeris 2009, 94). Sellises suhtes on küllaltki kindel, et klient peab käituma vastavalt patrooni nõudmistele ning kohanema tema otsuste ja poliitikaga. Patrooni ja kliendi suhe ei pea ka alati vastastikusel teenuste vahetamisel toimuma, eriti kui patrooni eesmärgiks on hoida oma mõju kliendi üle või avaldada survet, kui see vajalik on (Kassimeris 2009, 94). Taolised erilised lepped, eriti naaberriikidega, võimaldavad mikroriikidel saada vajaliku turvalisuse, rahalise kasu, sõjaväelise toetuse, tagada valuuta stabiilsuse ja riigi heaolu toetuse. Samuti on oluliseks ligipääs suuremate riikide tööturule, diplomaatilistele kanalitele läbi kaudse rahvusvahelise esindatuse ja mitmetele sarnastele õigustele ja hüvedele, nagu on nende suuremate riikide kodanikel (Baldacchino 2012, 239).

Tingituna mikroriikide iseäralikust koostöövormist, on Zbigniew Dumiencki välja pakkunud ka järgmise definitsiooni:

"Mikroriigid on modernsed kaitstud riigid, ehk suveräänsed riigid, kes on ühepoolselt delegeerinud osa oma suveräänsusest suurematele jõududele, saades vastutasuks heatahtlikku kaitset poliitiliseks ja majanduslikuks elujõulisuseks, mis on neil piiratud geograafilistel ja demograafilistel põhjustel." (2014, 22).

Antud definitsioon kirjeldab hästi nende unikaalsust, mis on tekkinud ressursside vähesusest, füüsilistest piirangutest ja geograafilisest tähtsusetusest. Need omadused sunnivad mikroriike otsima välist kaitset ja institutsionaalset toetust, isegi kui nad peavad selleks osa oma suveräänsusest ära andma. Mikroriikide geograafiline tähtsusetus ja lisaks ka mõned ajaloolised, personaalsed või strateegilised kaalutlused, panevad suuremaid riike ka neid kaitsma. Seega, mikroriigiks olemine ei tähenda ainult geograafilist ja demograafilist väiksust, vaid osa autoriteedi äraandmist, mida traditsionaalselt hoiavad enda käes suveräänsed iseseisvad riigid (Dumienski 2014, 22).

Suveräänsuse äraandmisega annavad mikroriigid ära ka osa oma autonoomsusest ja otsustusõigusest, et samas säilitada oma *status quo* ja teatav stabiilsus. Kuna väikestel riikidel on keeruline ümbritsevat ja teisi mõjutada, võtavad nad ka teiste poolt dikteeritud poliitika omaks. Suuremad riigid ei mõista tihti oma otsuste mõju väiksemate riikide huvile ja kuigi selline suhe võib olla mõlemale poolele kasulik, võib patroon ka mikroriiki ära kasutada (Kassimeris 2009, 93-94). Suuremad ja rikkamad patroonid võivad neid riike näha ka kui territooriume, mida saab enda huvide järgi muuta ja ära kasutada majanduslikeks, kaubanduslikeks või julgeolekualasteks toimetusteks (Baldacchino 2012, 243).

Lisades sellele ka veel rahvusvahelistesse organisatsioonidesse kuulumise, peavad mikroriigid arvestama mitmete osapoolte huvidega. Tihti võivad nad olla piiratud näiteks oma välispoliitika arendamises kui tingimused ei sobi patroonile või organisatsioonile. Lisaks partnerlusele, hoiavad suuremad riigid ka poliitilist võimu suuremas osas rahvusvahelistes organisatsioonides, mistõttu saavad nad teha reegleid (Kurecic 2017, 321). Väline surve mõjutab ka riigi siseasju, sest suurematel riikidel on võimalik mõjutada väikse riigi siseasju ja saada kontroll poliitilise, sõjalise ja majandusliku sektori üle. See mõjutab oluliselt väikse riigi autonoomsust ja võimu asju kontrollida (Kassimeris 2009, 97). Seega, mikroriigid võivad erinevate suurte jõudude vahel tihti lõksus olla. Kuigi koostöö on mikroriikide jaoks äärmiselt vajalik ning patrooni-kliendi suhe parandab riigi toimetulekut, võib neil probleeme tekkida enda huvide kaitsmise ja esindatusega.

Varasemalt loetletud variantidest oleks mikroriikidel ka muid võimalusi koostöök, näiteks otsida abi rahvusvahelistelt organisatsioonidelt või teha koostööd teiste mikroriikidega. Siiski ei paku need variandid hüvesid, mida pakub lepe suurema riigiga. Peamisteks põhjusteks on otsene sõjaväeline kaitse, mitmekülgne toetus välispoliitikas ja majanduslik kasu. Need on piisavad põhjused selleks,

et mikroriigid sooviksid oma rikkama ja suurema naaberriigiga sellistesse lepetesse astuda. Eelduste kohaselt on mikroriikidel palju keerulisem saavutada mitmekülgset arengut kui suurematel riikidel ning on võimalik, et liitlassuhted aitavad arengulist ebavõrdsust vähendada. Tegelikult on väga väikesed riigid isegi umbes 50% rikkamad kui nende regionaalnaabrid, sest nad on oma puuduste tõttu palju rohkem avatud rahvusvahelisele kaubandusele ja koostööle (Easterly & Kraay 2000, 2014-2021).

Seega, miks on selline suveräänsuse äraandmine olulisem ja teistsugune kui varasemalt mainitud organisatsioonidele suveräänsuse delegeerimine? Vahe on selles, et organisatsioonilise korral on lepped vastastikused ning mõlemad osapooled saavad sama palju kasu. Kaitstud riikide korral on delegeeritud õigused ja leppega saadud kasud suuresti ühepoolsed. Samuti nõuab selline kaitse laiaulatuslikke poliitilisi ja majanduslikke kokkuleppeid, mis lähevad palju kaugemale tavapäraistest julgeolekukaalutlustest ning mõjutavad oluliselt mikroriikide riigisiseseid ja -väliseid funktsioone. Mikroriigid on seetõttu ka väga selgelt väikeriikidest eristatavad, sest nad omavad väga erinevat poliitilist staatust (Dumienski 2014, 23). Mikroriikide suhe patroonidega on justkui modernsem mudel koloniaalimpeeriumist, kus mikroriigid on suuremate riikide mõju all ja neil ei ole täielikku suveräänsust. Seetõttu jäävad nad alati suurtele riikidele alla ja ei saavuta ka kunagi sellisel tasemel tõelist suveräänsust kui suuremad ja võimsamad riigid (Kassimeris 2009, 87). Lisaks mikroriikide raskustele patroonriikide ja rahvusvaheliste organisatsioonidega oma huvid maksma panna, võib selline suveräänsuse äraandmine mõjutada ka nende kuvandit rahvusvahelises ühiskonnas. Kuigi nad on eraldiseisvad riigid, võidakse neid näha marginaalsetena või osana suuremast riigist, mille järgi kõik patroonriigile sobivad otsused sobivad ka mikroriikidele ning nende endi soovid ja huvid on vähemtähtsad. Seega, nende geograafilise ja populatsiooni suuruse ning ka sõltuvussuhete tõttu, võivad teised käsitleda neid justkui "vähem" riikidena.

Mikroriikide suveräänsuse osas on küsimus ka selles, kas neil pole oma loomu poolest võimalik olla suveräänsed või on nende suveräänsus osaliselt naaberriikidele ära antud. Tõenäolisem on, et mikroriikide suveräänsus on ressursside puudumise tõttu juba eos piiratud ning koostöö, sõltumata selle vormist, on igal juhul vajalik. Mikroriigid vastavad näiteks rahvusvahelisele õiguslikule suveräänsusmudelile, sest neid on teiste riikide ja organisatsioonide poolt tunnustatud kui suveräänseid üksuseid. Probleemid tekivad teiste suveräänsuse dimensioonidega. Näiteks ei saa mikroriigid saavutada oma riigi üle täielikku kontrolli ja autonoomiat, sest neil pole selleks vajalikke ressursse, nagu sõjavägi, majanduslikud vahendid jne. Ehk peamiselt eristab neid see, et neil on suveräänse riigi ülesannete täitmiseks vaja keskmisest enam teiste riikide toetust.

2 Metodoloogia

Selle töö puhul on tegemist kvalitatiivse võrdleva uurimusega. Kuigi antud uurimus ei lange otseselt kokku ühegi võrdleva analüüsi strateegiaga, esineb selles mitmeid MSSD (*Most Similar Systems Design*) elemente. Töö valimiks on Euroopa mikroriikidest Andorra, San Marino,

Liechtenstein ja Monaco, mis on oma olemuselt ning ka välispoliitika poolest väga sarnased riigid ning mitme sarnase riigi uurimuses kaasamine on järeltuste tegemiseks efektiivsem ning suurendab ka tulemuste kaalukust. Seejuures pole võimalik välja tuua sõltuvaid ja sõltumatuid muutujaid, sest töös on hinnatud mikroriikide väljakutseid ja nendest olenevalt ka lahendusi väljakutsetele.

Töö teises osas keskendutakse andmete kogumisele ja tõlgendamisele. Vaatluse all on Euroopa mikroriikide koostöö organisatsioonide ja naaberriikidega ning nendest tingitud väljakutsed. Selleks on kogutud mitmeid erinevaid andmeid nende ajaloo ning välissuhete kohta. Töö kolmas osa põhineb erinevate mikroriikide ekspertide ja diplomaatide arvamustel. Selleks on nad vastanud küsimustikule ning seda kas kirjalikult või Skype intervjuu vormis. Küsitluses osales viis inimest, kellest esimene oli professor Godfrey Baldacchino Malta Ülikoolist ning teine on Brüsselis asuva Liechtensteini ja Euroopa Liidu koostöösinduse juhataja asetäitja Stefan Barriga, kellega toimus ka Skype intervjuu. Teised kolm osalejat soovisid jääda anonüümseteks ning neid on töös vastavalt nimetatud San Marino diplomaadiks/esindajaks, Liechtensteini diplomaadiks/esindajaks ja mikroriikide alaseks eksperdiks. Kui välja arvata üks Skype intervjuu, koguti vastused e-maili teel saadetud küsimustiku abil. Esitatud küsimused on välja toodud lisades (vt. Lisa 1, 2, 3).

Andmete kogumine toimus 17. aprill-15. mai. Kuna töö autoril ei olnud võimalik läbi viia välitöid, prooviti vastuseid koguda e-maili teel, saates kirjaliku intervjuu palved kõikide käsitletud mikroriikide välisministeeriumite, konsulaatide ja saatkondade esindajatele. Algseks eesmärgiks oli püüda saada võimalikult vahetut infot just valitud mikroriikide esindajatelt. Mainitud perioodi jooksul saadeti välja 57 küsimustikku, toimus Skype intervjuu ning laekusid kõik kirjalikud küsimustike vastused. Vastuste kogumisega esines mitmeid probleeme. Esiteks vastati vaatamata välja saadetud e-mailide arvule nendele äärmiselt vähe ning vastuste saamiseks läks väga kaua aega. E-mailile vastanutest soovisid väga vähesed küsimustikule vastata ning paljudel polnud selleks aega, seega nad teavitasid oma soovist mitte vastata või andsid teada, et saatsid küsimustiku oma kolleegidele edasi. Kui inimene oli küsimustele vastamisega nõus, oli ka esimene kiri tavaliselt teatamiseks, et sellega läheb kaua aega. Ühe kindla küsimustiku vastuste ootamine võttis isegi kolm nädalat. Lisaks oli algseks sooviks saada vastused ka Andorra ja Monaco diplomaatidelt, kui aga selgus, et nendest riikidest vastuseid tõenäoliselt ei laeku, kaasati valimisse mikroriikide teema eksperte. Sellisel moel küsimustike kasutamine ning mitmeastmeline valimi koostamine võib ka olla efektiivsem, kuid tegemist on ajamahuka protsessiga ning antud töö ajaraamistik ei võimaldanud rohkem vastuseid koguda. Kokkuvõttes saadi 57 saadetud küsimustiku pealt vaid viis

vastust. Seejuures oli Skype intervjuu kõige mahukam ning võimaldas intervjueritaval end paremini väljendada kui see oleks võimalik olnud küsimustele kirjalikult vastates. Samuti olid vastused palju põhjalikumad ning avaldasid antud teemas ka aspekte, mis polnud otseselt küsitud, vaid tulid jutu käigus välja.

Vastused küsimustikele võimaldavad lahendada uurimisküsimuse teist osa ehk seda, millisel moel mikroriigid hoolimata piirangutest oma huvisid kaitsta suudavad. Samuti, millised on olulisimad kanalid ja meetmed huvide esindamiseks ja kaitsmiseks ning seda nii suhetes rahvusvaheliste organisatsioonidega kui ka naaberriikidega. Nii töö teine kui ka kolmas osa on olulised uurimisküsimuse lahendamisel, sest kui teine osa leiab mikroriikide väljakutsed, siis kolmas osa leiab kuidas mikroriigid nende väljakutsetega toime tulevad.

3 Euroopa mikroriigid

Selles peatükis põhjendan oma valimit ning räägin Euroopa mikroriikide väljakutsetest. Esiteks toon välja Andorra, Monaco, San Marino ja Liechtensteini omapärad ning räägin nende ajaloost, et

mõista, kuidas on kujunenud nende tänapäevased suhted naaberriikidega ja miks nad pole nende riikidega ühendatud. Teiseks räägin mikroriikide koostööst rahvusvaheliste organisatsioonidega ja nende eripärasest koostöövormist oma naaberriikidega. Samuti üritan leida vastavalt teooriale, kas patroonriigid aitavad mikroriike julgeoleku majanduse ja diplomaatiliste suhetega. Kolmandaks toon välja nende nelja riigi väljakutsed ja arenguvajadused, mis võimaldaks mõista, millised on nõrgad kohad nende välissuhetes.

..3.1 Valimi põhjendus ja mikroriikide välissuhete ajalooline kujunemine

Euroopa koosneb suuremalt jaolt väikestest riikidest. Nendest väikestest riikidest väikseimad on mikroriigid, milleks on Vatikan, Andorra, San Marino, Liechtenstein ja Monaco (Bosoni 2015). Kuna kindlaid parameetreid paigas ei ole, loetakse mikroriikideks ka tihti mitmeid kordi suuremate rahvaarvudega Malta ja Luxembourg ning mõningatel juhtudel isegi Island, Küpros ja Montenegro (Simpson 2014, 170). Nendest Andorra, San Marino, Liechtenstein ja Monaco on oma omadustelt kõige sarnasemad ning kannavad kõige enam mikroriikidele omaseid tunnuseid. Samuti on nad, kaasaarvatud Vatikan, ainukesed, mille rahvaarv jääb alla 100 tuhande. Kui teiste riikide puhul on mikroriigi staatus seega vaieldav ning sõltub sellest, millist parameetrit või omadust vaadata, on Vatikani, Andorra, San Marino, Liechtensteini ja Monaco välissuhted mitmeti teistsugused ning sobivad ka varasemalt välja toodud Dumienksi definitsiooniga mikroriikidest. Antud töös kasutan varem mainitud parameetritest vaid maa-ala ja populatsiooni, sest on võimalik, et tihti on mikroriigid oma regioonis vastupidiselt arvamustele hoopiski paremal majanduslikul järjel, mistõttu ei pruugi majanduslike näitajate arvesse võtmine õige olla. Samuti on maa-ala ja populatsiooni vaatamine riikide määramisel tavapäraselt kõige olulisem, lisaks selles töös vaadeldavatele võimusuhetele.

Kuigi täpne piir mikro- ja väikeriikide vahel on ebaselge, loetakse selles töös mikroriikide hulka Monaco, Andorra, San Marino ja Liechtenstein. See nimekiri võib mõnikord sõltuvalt autori poolt kategoriseerimiseks kasutatud parameetritest sisaldada ka Luxembourgi, Maltat, Montenegrot, Küprost ja Islandi, aga need riigid jäävad käesolevas töös fookusest välja. Välja jääb ka Vatikan, mis on mõneti mitteklassikaline riik: Vatikan ei ole formaalselt täielikult suveräänne, vaid seda valitseb Püha Tool, mis teeb sellest riigist maailma viimase ametliku teokraatia. Riiki absoluutse monarhina valitseva Rooma paavsti peamiseks eesmärgiks on juhtida ja hallata ülemaailmset katoliiklust ning kuigi Vatikan on osaliselt suveräänne ning omab diplomaatilisi suhteid paljude

riikidega, pole Vatikanil siiski tavapäraseid riigi eesmäärke, nagu näiteks majanduslik kasu (Weber 1998, 734).

Tabel 1. Euroopa mikroriikide võrdlus

Riik	Pindala (km ²)	Rahvaarv (2017)	Iseseisvumise aasta	Kaitset pakkuv naaberriik/naaberriigid	Liitumine ÜROga
Monaco	2	30 645	1814	Prantsusmaa	1993
San Marino	61	33 537	301	Itaalia	1992
Liechtenstein	160	38 244	1866	Šveits	1990
Andorra	468	76 965	1814	Hispaania ja Prantsusmaa	1993

Allikas: töö autor.

Järelejäänud Andorra, Monaco, Liechtenstein ja San Marino on Euroopa kõige väiksemad tavapärase toimimisega riigid, mille puhul esinevad kõik tavapärased riigi funktsioonid ja eesmärgid, nagu näiteks diplomaatiline esindatus, välissuhted, organisatsioonidesse kuulumine ja majanduslik kasu. Nagu on näha Tabelist 1, siis kõikide nende riikide rahvaarv jääb alla 100 000 elaniku. Erinevalt Maltast ja Luxembourgist ei kuulu ükski nendest riikidest Euroopa Liitu, sest nad on oma suuruse ning ressursside poolest liiga väikesed ja Euroopa Liidu institutsioonid ei ole kohandatud nii väikeste riikide vastuvõtmiseks, küll aga omavad kõik ÜRO liikmelisust. Andorra, Monaco, Liechtensteini ja San Marino populatsioon ning muud ressursid on liiga piiratud, et nad suudaksid Euroopa Liidu täieõiguslikud liikmed olla ning liikmete kohustusi täita. Seetõttu on nendel riikidel selleks erilepped, mille kaudu on nad osaliselt Euroopa Liidu töösse ja toimimisse kaasatud. Andorra, Monaco ja San Marino on EU töösse integreeritud lisaks ka oma naaberriikide abil (European Commission 2013). Rääkides nende riikide suurusest, tuleks samuti alustada maa-alast ja populatsioonist. Lisaks on oluline nende ajalugu, et mõista, miks nad ei ole oma suuremate ja võimsamate naabritega liidetud. Järgevalt on välja toodud nende riikide ajalugu ja peamised parameetrid.

Monaco

Neljast vaatlusalusest Euroopa mikroriigist maa-alalt kõige väiksem, Monaco Vürstiriik on vaid 2 km² suurune ning rahvaarvuks on veidi üle 30 000. Monaco asub Lääne-Euroopas, olles ühelt poolt piiratud Prantsusmaaga ning teiselt poolt Vahemerega (The World Factbook). Kuna Monaco asub

väga lähedal Itaalia piirile, on ta ka ajaloos Itaaliaga tihedalt seotud. Alustades sellest, et 13. sajandi alguses sai Monacost Genova koloonia ning sajandi lõpus said esimest korda riiki valitsema Itaalia päritolu Grimaldide perekond. Peale vahepealset riigist ilma jäämist võeti 1331. aastal Monaco tagasi ning perekond lõi tugevamaid suhteid Prantsusmaaga. Ka 17. sajandil sooviti Prantsusmaalt Hispaania eest kaitset ning selleks sõlmiti lepe, millega Monaco printsid said Prantsusmaa kuningatest sõltuvaks kuid riik jäi suveräänseks. Monaco jätkas Prantsusmaa protektoraadina kuni Prantsuse Revolutsioonini kui 18. sajandi lõpul riik okupeeriti ning see jäi Prantsusmaa kontrolli alla kuni 1814. aastani. Peale seda sai Monacost 1860. aastani Sardiinia protektoraat. Monaco keerulised olud sundisid prints Charles III Prantsusmaa kasuks loobuma oma õigusest kahele vallale, saades vastutasuks raha ning naaberriigi poolt Monaco iseseisvuse garantii. Räsitud riik oli peale alade loovutamist umbes 80% väiksem ning majanduslikult väga suurtes raskustes, mis viis valitsejad ideeni luua kasiinod, et riigi majandust elavdada ja riiki seeläbi tugevdada. Peale majandusliku olukorra tasakaalustamist alustati suveräänsuse ja demokraatia edendamist ning välissuhete loomist, 1962. aastal võeti vastu Monaco konstitutsioon. Grimaldide perekond valitseb Monacot siiani, kuigi 2002. aastal sõlmiti Prantsusmaaga lepe, mille järgi riik saab osaks Prantsusmaast juhul kui Grimaldide perekonna järeltulijaid enam pole. Samuti sai leppe alusel Monaco valida endale ise peaministri, kelleks varasemalt oli alati prantslane (Klieger 2012, 168-177). Praeguseks riigipeaks on prints Albert II ehk Albert Alexandre Louis Pierre Grimaldi.

San Marino

Vaadeldavatest juhtumitest maa-ala suuruse poolest teisel kohal olev San Marino Vabariik on 61 km² pindalaga. San Marino, mis on ka maailma vanim vabariik – väidetavalt asutati see juba aastal 301 – asub enklaavina Itaalias veidi üle 33 000 rahvaarvuga (The World Factbook). Kui välja arvata ainukene võimalik erand Vatikan, on San Marino ainukene Itaalia kindluslinn, mis on säilitanud oma iseseisvuse alates Lombardite ajast, kes valitsesid Itaaliat 6.-8. sajanditel. Sellel ajal olid ka suveräänsed linnriigid tavapärased ning toimisid oma müüride vahel peaaegu iseseisvalt. San Marino on väga märkimisväärne näide riigi tasandil kogukonna säilimisest, olles juba 1700 aastat toime tulnud kõikvõimalike ohtudega. Ohtu riigi iseseisvusele kujutas näiteks 18. sajandi lõpul Napoleoni armee, mil San Marino vabaduse päästis üks riigipeadest Antonio Onofri, kes oli ka Napoleoni sõber. Peale seda lubas Napoleon riigi iseseisvust kaitsta, pakkudes isegi San Marinole territooriumi juurde. Teiseks olukorraks oli 19. sajandil Itaalia ühendamisprotsess ning San Marino oli üks paavstiriikidest, ehk peamiseks ühendamise sihtmärgiks. Riik siiski pääses Itaaliaga ühendamisest, sest pakkus paljudele ühendamise pooldajatele varjupaika ning vastutasuks nõustus Itaalia liider Garibaldi San Marino puutumata jätma. Ka 1854. aastal jäi San Marino

puutumata, sest ka Napoleon Bonaparte vennapoeg Louis Napoleon toetas San Marino iseseisvust ja kostis riigi eest paavst Pius IX'le, kes soovis riiki tungida, sest San Marino varjas Itaalia patrioote. 1962. aastal tunnistas ka Itaalia ametlikult San Marino iseseisvust (Klieger 2012, 138-143).

Liechtenstein

Liechtensteini Vürstiriik asub Šveitsi ja Austria vahel. Liechtensteini maa-ala suurus on 160 km² ning rahvaarvuks umbes 38 000 (The World Factbook). Kui suurem osa teistest Euroopa riikidest on nimetatud hõimu järgi, mis riigi territooriumit varasemalt asustas, siis Liechtenstein on oma nime saanud oma asutaja ja valitseva perekonna järgi. Liechtensteini perekond oli seejuures väga ambitsioonikas ning nende rikkuse ja edukusega ei loonud nad vaid oma riiki, vaid tagasid ka riigi iseseisvuse, luues Euroopa jõududega suhteid vastavalt nende hetkelisele edukusele. Liechtensteini ajalugu on üldiselt rohkem seotud naaberriigi Austriaga, sest riigi asutanud perekond oli pärit Austriast, kus neile kuulus perekonnale nime andnud Liechtensteini kindlus. Liechtensteini maad osteti Püha Rooma impeeriumilt ning 18. sajandi alguses sai Liechtenstein Püha Rooma impeeriumi suveräänseks riigiks. Ka 20. sajandi alguses oli riik tihedalt seotud Austria impeeriumiga ning hiljem Austria-Ungariga. Alles I maailmasõja majanduslikud tagajärjed viisid Liechtensteini ja Šveitsi tugevamate suheteni kui loodi ühine tolli- ja rahaliit. Peale Austra-Ungari impeeriumi lagunemist ei tundnud valitsejad end Liechtensteini õigusjärglastena ning Liechtenstein suurendas veelgi koostööd Šveitsiga, seejuures võeti omaks Austria valuuta asemel Šveitsi frank ning Šveits asus Liechtensteini ka diplomaatiliselt esindama. Šveitsi toetusele loodeti ühtlasi ka II maailmasõjas ning tihedad suhted nende kahe riigi vahel on säilinud siiani. Samuti on Liechtensteinis sarnaselt Monacole säilinud traditsioonid riigijuhtimise osas, sest praeguseks riigijuhiks on eelneva neljateistkümnne Liechtensteini prints otsene järeltulija Hans-Adam II (Klieger 2012, 44-53).

Andorra

Neljandaks ning ka kõige suuremaks käsitletavaks riigiks on Andorra Vürstiriik, mis asub Prantsusmaa ja Hispaania vahel. Andorras on elanikke peaaegu 77 000 ning ta on 468 km² suurune (The World Factbook). Andorra rahvuslik iseloom arenes välja juba väga varakult ning eraldiseisvalt Prantsusmaast ning Hispaaniast, mistõttu on tal ka nende riikidega mitmeid erinevusi. Siiski on ta olnud ajaloo vältel Hispaania ja Prantsusmaaga tihedalt seotud ning on seda siiani. Andorra riigijuhtimisvorm on mitmeti eriline ning selle kujunemisel on suur osa ajaloolistel arengutel. Osa 8. sajandist olid praegused Andorra alad moslemite võimu all, kuni nad frankide

kuninga Karl Martelli poolt löödud said. Ka Martelli poeg ja pojapoeg Karl Suur jätkasid võitlust islamistide vastu ning Karl Suur oli ka esimene kes märkis, et andorralasi peaks tunnustama kui suveräänset rahvast. Karl Suure lapselaps, Charles, nimetas Urgelli krahvi Andorra valitsejaks ning ka maad anti Urgelli piiskopkonnale. 11. sajandil sõlmis Urgelli piiskop kaitselepingu lord Arnau de Caboet'iga, sest oli oht, et Andorra nõutakse Urgelli krahvi poolt piiskopkonna kulul tagasi. Kaitselepe osana pakkus piiskop lord de Caboet'le Andorra valitsemist kaasprintsidenä. Hiljem sai Foix'i krahv läbi abielu Lord Arnau de Caboet'i järeltulijaks, mis tõi kaasa Andorra jagamiskonflikti ja viis 13. sajandil rahulepete sõlmimiseni, mis kinnitasid Ibeeria poolt Urgelli piiskopi ning Prantsusmaa poolt Foixi krahvi kaasjuhtimise (Klieger 2012, 32-37). See lepe on Andorra ajaloos mitmeti väga oluline. Esiteks sai riik sellega enda kindla territooriumi ning poliitilise vormi ning riigi piirid on sellest ajast saadik jäänud muutumatuks. Teiseks kinnitati selle leppega riigijuhtimisevorm, mis on kestnud tänaseni. Antud osa ajaloost kirjeldab väga hästi, miks Andorra on lisaks geograafilisele asukohale niivõrd palju Hispaania ja Prantsusmaaga seotud. Seejuures on oluline, et Andorra ei ole Hispaania ja Prantsusmaa poolt otseselt juhitud, vaid riigijuhtideks on määratud kaasprintsid. Üheks printsiks on Urgelli piiskop, ehk Hispaania (Kataloonia) poolt tänasel päeval Joan Enric Vives Sicília. Teiseks on Foix'i krahv, kelle legaalseks järeltulijaks on Prantsusmaa president, kelleks on praegu Emmanuel Macron. Seejuures Andorra valitsejad pole kunagi seal elanud, vaid juhivad riiki kaugemalt (Klieger 2012, 32).

Vahepealne aeg oli Andorra jaoks väga muutlik ning seda nii väliste konfliktide tõttu, nagu sõjad ja revolutsioonid, kui ka Hispaania ja Prantsusmaa vahelised jagamised. Peale kaasjuhtimise leppe sõlmimist oli Andorra tulevik vaid Hispaania ning Prantsusmaa kätes. Kaks erinevat olemust pole seejuures Andorras kunagi väga kergelt sujunud. 1860. aastatel kaldus osa riigist Hispaania ning osa Prantsusmaa poolele, mis viis ka kodusõjani. Vaatamata iseseisvuse soovile, ei käitunud Andorra enne 1993. aastat kui suveräänne riik, vaid pigem kui lihtsalt Hispaania ja Prantsusmaa poolt omatud territoorium. Riik sai uue ärkamise ning ühtlasi ka parlamentaarseks demokraatiaks 1993. aastal kui vastu võeti uus konstitutsioon ning liituti ka ÜROga. Uus konstitutsioon säilitas kaasprintside juhtimise, aga defineeris ja piiras nende võimu. Täidesaatva võimu sai seehulgas peaminister ning kaasprintside ülesannetena säilis näiteks õigus astuda välislepingutesse, luua diplomaatilisi suhteid ja säilitada territoriaalne terviklikkus. Siiski on Prantsusmaa ja Hispaania mõju Andorrale siiani nähtav. Näiteks, Prantsusmaa presidenti esindab Andorras residendist delegaat, mis tähendab, et Prantsusmaa valitsuse esindaja osaleb ametlikult Andorra siseasjade korraldamises. Andorra välissuhteid juhib Prantsusmaa, kirikuid aga Hispaania ning ka riigi lipp on segu nende kahe riigi lipuvärvidest (Klieger 2012, 40). Seega, Andorra on juba väga pikka aega

olnud Prantsusmaa ning Hispaania ühisvalitsemise all, mis toimib piiratud kujul ka tänapäeval. Samas ei ole Andorra kummagi riigiga ühendatud võibolla just sellel samal põhjusel, et kumbki neist riikidest pole olnud nõus enda osast loobuma ning samas ei ole riigid huvitatud selles küsimuses konflikti tekitama.

Need valitud lõigud mikroriikide ajaloost illustreerivad, kuidas need riigid suutsid säilitada oma riigi ja iseseisvuse ning milline roll nende kujunemises on nende naaberriikidel. Kuna mikroriikidel pole väga palju võimu, on nad oma iseseisvuse saavutanud just peamiselt osavuse ja õnnega. Näiteks on märgatavalt olulisteks traditsioonid, religioon, head tutvused või valitsev perekond, kes riigi suveräänsuse eest võitles. Samuti osavus vahetada või luua õigel ajal liitlassuhteid ning hoiduda probleemidest. Näiteks jäid Liechtenstein, San Marino, Monaco ja Andorra sõdades ametlikult neutraalseteks ja vahetasid pooli vastavalt sellele, kuidas neile endale paremini sobis. Mikroriigid teadsid ka ise, et neil pole väga palju mõjuvõimu ning seetõttu otsiti pigem kaitset protektoraadina või loodeti tutvustele ja koostööle. Lisaks on suur osa selles siiski ka õnnel. Näiteks on San Marino mõnevõrra uskumatu näide sellest, kuidas riik pääses kõikidel kordadel okupeerimisest või teise riigiga ühendamisest. Seejuures on märgata, et mikroriikide suurimad abistajad, ehk nende naaberriigid, on nende jaoks olnud ka suurimateks ohuallikateks. Ajalooliselt väljakujunenud suhted säilivad seejuures ka tänapäeval, aga naaberriikide mõju mikroriikidele on lepete ja konstitutsioonidega suuresti piiratud.

..3.2 Mikroriikide suhted teiste riikide ja rahvusvaheliste organisatsioonidega

Monaco

Monacol on tugevaimad suhted oma ainukese naaberriigi Prantsusmaaga. Nende vahel on sõlmitud 2002. aastal sõprusleping ning 2005. aastal halduskoostöö konventsioon. Diplomaatilisi suhteid süvendati täiendavalt 2006. aastal kui Monaco konsulaat sai Prantsusmaal saatkonnaks. Iga-aastaselt saab kokku ka *Franco-Monegasque* komisjon, mis arutab riikide suhete ja koostöö üle (France Diplomatie 2017). Monaco, nagu ka teised mikroriigid, saab oma suurema ja võimsama naaberriigi abil sõjaväelise julgeoleku, majandusliku toe, ligipääsu suuremasse riiki ja ka mujale maailmasse ning abi välises esindamises ja ligipääsu diplomaatilistele kanalitele. Kuna Monacol ei oleks võimalik enda riiki väliste jõudude vastu kaitsta, on riigi julgeoleku tagamine Prantsusmaa ülesandeks (The World Factbook). Prantsusmaa roll on välja toodud Monaco konstitutsioonis, mille kohaselt Monaco toimib nii rahvusvahelise õiguse kui ka osade Prantsusmaaga sõlmitud lepete

raamistikus (Monaco Const. art. 1.). Mitmeid leppeid on sõlmitud näiteks majanduse osas ning läbi Prantsusmaa liikmelisuse on ka Monaco alates 1968. aastast ELi tolliliidus. Samuti saab Monaco ametlikult eurotsoonis olemata kasutada sama valuutat ehk eurot. Riik pole küll osa Schengeni lepest, aga tema asukoht mere ääres ning vaba liikumine Prantsusmaa vahel garanteerib Monaco elanikele õiguse Schengeni aladel vabalt liikuda. Seega, kuigi Monaco ei kuulu Euroopa Liitu, on ta läbi Prantsusmaa tihedalt ELiga seotud. Riik kindlustas ka ise suhted ELiga kui 1999. aastal määras Brüsselisse suursaadiku. Lisaks on 2015. aastast peetud läbirääkimisi, et oleks võimalik ELi siseturul saada võimalikult palju õigusi, samas arvestades mikroriigi huvidega ning geograafilise, demograafilise ja majandusliku unikaalsusega (Gouvernement Princier).

San Marino

San Marino suurimaks koostööpartneriks on ajaloolistel, kultuurilistel ja geograafilistel põhjustel Itaalia. Kahe riigi koostööd reguleerib 1939. aastal sõlmitud omavaheline lepe. Nagu ka teistel mikroriikidel, pole San Marinol võimalik enda riiki kaitsta ning see on Itaalia kohustuseks. Kuigi riigis on tagasihoidliku suurusega vabatahtlik militaarüksus, on see ka vaid tseremoniaalsetel põhjustel (The World Factbook). Ka San Marino on Itaalia abil tihedamalt Euroopa Liiduga seotud ning vaba liikumine Itaalia ja San Marino vahel teeb riigi samuti *de facto* Schengeni liikmeks (Bosoni 2015). San Marino majanduslikud lepped Itaaliaga hõlmavad nii tööstust, töajõudu, kaubandust kui ka turismi ning San Marino geograafilise asukoha tõttu on Itaalia ka kõige olulisemaks kaubanduspartneriks. Samuti tehakse koostööd keskkonna-, infrastruktuuri-, transpordi-, energia- ja tervishoiuvaldkondades (Banca Centrale). Riik toetub tihti Itaaliale ka diplomaatilistes suhetes ning suurem naaberriik esindab vajadusel organisatsioonides ja suhetes teiste riikidega ka San Marinot või võimaldab mikroriigil luua diplomaatilisi suhteid läbi Itaalia.

Liechtenstein

Liechtensteini peamiseks ja olulisimaks koostööpartneriks on Šveits, kes vastutab ka mikroriigi julgeoleku eest. Liechtenstein on neist neljast riigist veidi erinev, sest Šveits ei kuulu Euroopa Liitu ning Liechtenstein ei ole ka seega läbi naaberriigi ELi töösse integreeritud. Seetõttu kasutab Liechtenstein ka oma naaberriigi valuutat ehk Šveitsi franki. Kuna koostoimimine ELiga läbi naaberriigi pole võimalik, teeb Liechtenstein, erinevalt teistest mikroriikidest, rohkem Euroopa Liiduga koostööd otseselt, kuuludes näiteks Euroopa Majanduspiirkonda, Euroopa Vabakaubanduse Assotsiatsiooni ja Schengeni viisaruumi (Bosoni 2015). Liechtenstein ja Šveits hoiavad justkui veidi omaette ning kuna kumbki ei kuulu Euroopa Liitu ja ei kasuta eurot, toimib suur osa koostööst just omavahel. 1924. aastal sõlmiti ühine tollilepe, millega Liechtenstein sai osaks Šveitsi

majanduspiirkonnast. Lisaks vahetatakse riikidevaheliselt ka tööjõudu. Šveits pakub tööd umbes poolele Liechtensteini tööealistele ning väike osa Šveitsi kodanikest elab Liechtensteinis. Veelgi, alates 1919. aastast võttis Šveits enda kanda Liechtensteini huvide kaitsmise läbi enda saatkondade ja konsulaatide (Ministry of Foreign Affairs 2012, 27-28)

Andorra

Andorra säilitab häid suhteid oma kahe naaberriigi Prantsusmaa ja Hispaaniaga, kes vastutavad ka Andorra julgeoleku eest (The World Factbook). Nendest mikroriikidest on Andorra ainus, kes on säilitanud oma naaberriikidega piirikontrollid, aga ELi liikmed saavad siiski viisavabalt riiki siseneda (Bosoni 2015). Arusaadavalt oma asukoha tõttu on Andorra peamisteks kaubanduspartneriteks samuti Hispaania ja Prantsusmaa. Andorra suhe oma naaberriikidega on ka teiste mikroriikide suhetest veidi erinev, sest Hispaania ja Prantsusmaa mõju on Andorras riigisiselt nähtavam varasemalt mainitud põhjustel. Kui teistel riikidel on lepped ning kõikvõimalikel aladel koostöö siis Andorra riigipeadeks on inimesed ta naaberriikidest, ehk Urgelli piiskop Katalooniast ja Prantsusmaa president. Samuti on Prantsusmaa valitsus otseselt läbi delegaadi seotud riigi siseasjadega.

Need lühiülevaated mikroriikide suhetest naaberriikidega toovad välja peamised koostöö või toetuse valdkonnad riigiti. Mikroriigid vajavad enim toetust asjus, milles neil endil ressursse väheks jääb, näiteks on kõigil mikroriikidel tagatud oma naaberriikide poolt julgeolek. Kuna probleeme on ka inimressursiga, aitavad naaberriigid neid diplomaatiliste suhetega ning huvide esindamisega suhetes teiste riikidega või rahvusvaheliste organisatsioonidega. Mikroriikide geograafilise suuruse ja asukoha tõttu võimaldavad naaberriigid neile ligipääsu enda riiki ning läbi selle lihtsustavad ka mikroriikide suhtlust muu maailmaga. Lisaks on naaberriigid olulised Euroopa mikroriikide majanduses, olles peamisteks kaubanduspartneriteks ning ühenduslüliliikide ja mikroriikide vahel. Ühendused on ka üks põhjustest, miks mikroriikidel niivõrd laialdast koostööd ja leppeid vaja on. Nimelt on mikroriigid küllaltki isoleeritud, sest Andorra ja Liechtenstein asuvad mägistel aladel, mille läheduses pole suuri maanteedid ning samuti pole neil raudteid ja lennujaamu. San Marinol on raudtee, aga kuna ta on enklaav, on ka see suuresti Itaaliast sõltuv. Monaco on nendest ainukene, kellel on merepiir ning seetõttu on ta ka kõige soodsamas olukorras (Klieger 2012, 17). Ilma ligipääsuta suuremale riigile ja vabale liikumisele oleksid mikroriigid lisaks oma ressursside vähesusele veelgi halvemas olukorras.

Teoreetiline osa pakkus välja neli patrooni-kliendi suhte neli tuntavat joont. Esiteks pakub patroon

kliendile kindlust, mida võib ka nende näidete põhjal väita, ja seda vastutasuks teiste teenete eest väikse riigi poolt. Seega, kasu koostööst ei ole vaid ühepoolne ja ka mikroriigid võivad suuremate naaberriikide jaoks kasulikud olla. Üldiselt on Euroopa mikroriikidel küll vähe võimu, aga nad on majanduslikult väga heal järjel. Täpsemalt, on Euroopa mikroriigid ühed rikkaimad territooriumid maailmas ning omavad olulist rolli teenindavas majandussfääris (Bosoni 2015). Monaco on tuntud oma kasiinode poolest ja Liechtensteini valitseja Hans-Adam II on tuntud kui Euroopa rikkaim monarh. Vastuteeneid on veelgi, näiteks on Monaco Prantsusmaa jaoks kasulik tööturu osas, pakkudes umbes 100 000 prantslasele töökohti (France Diplomatie 2017). Kuna koostöö on mõlemale poolele kasulik ja seda eriti just mikroriikidele, ei põhine nende suhe ka sundimisel. Samuti on sellise koostöö säilimine eeldatav, sest mikroriikidel ei ole vähemalt praegusel ajal väga palju variante ja juba ainuüksi nende geograafiline asukoht määrab ära parimad võimalused koostööks.

Siiski on mikroriigid otsinud organisatsioonide ja diplomaatiliste suhete näol viise end veelgi maailma jaoks avada. Kõik neli riiki on ÜRO liikmed, aga Euroopa Liiduga koostöö suurendamiseks otsitakse sobivaid viise tänaseni. See kehtib peamiselt Monaco, Andorra ja San Marino kohta, sest Liechtenstenil on neist ELiga kõige laialdasemad suhted. Siiani on ülejäänud kolmel mikroriigil Euroopa Liiduga olnud vaid piiratud lepped, kattes kõige olulisemaid valdkondi. Samas on kõikide osapoolte jaoks oluline mikroriikide suurem siseturuga integreerimine, inimeste ja ettevõtete täielik vaba liikumine, majanduslik kasu ja reguleerimine ning töökohtade loomine. Võimalikeks variantideks on näiteks valdkondlikud lepingud, raamkokkulepe või osalus Euroopa Majanduspiirkonnas. Kõigil neist on oma plussid ja miinused, aga eesmärk on sama, ehk Euroopa mikroriikide suurem ELi töösse integreerimine. Viimaseks variandiks oleks liitumine Euroopa Liiduga, mis annaks mikroriikidele enim ELi hüvesid ning võimaldaks ka enim organisatsiooni poliitikat mõjutada (European Commission 2013, 14-17). Samas ei ole see mikroriikide ressursside vähesuse tõttu vähemalt praegu saavutatav ning võimalik, et ka mikroriikide jaoks mitte kõige ahvatlevam variant. Miks üldsegi Euroopa Liidu tulevikusuhetest mikroriikidega rääkida? Lisaks naaberriikidele on mikroriikide jaoks oma eesmärkide edendamiseks vajalik ka Euroopa Liidu poliitikat mõjutada. Kuna Euroopa Liidul on enda mõjualas väga suur võim ning ta pakub ka äärmiselt paljusid võimalusi riikidevaheliseks koostööks, on oluline mikroriikide mõju ELi otsustusprotsessidele ning võimalused edasiseks koostööks.

..3.3 Mikroriikide väljakutsed huvide kaitsmises ja edendamises

Varasematest patrooni-kliendi suhete joontest jääb üle vaid üks, mida on keeruline pelgalt kirjanduse abil määrata. Täpsemalt see, kas patroonil on tavaliselt suurem kauplemis- ja otsustusjõud ning kas klient peab käituma vastavalt patrooni nõudmistele ja kohanema tema otsuste ja poliitikaga. Seega tekib küsimus: kas hoolimata laiaulatuslikust koostööst ja riigi ülesannete delegeerimisest on mikroriikidel võimalik esindada ja kaitsta riigi parimaid huvisid? Mikroriikidel on läbi ajaloo olnud omaks oskuslikult toime tulla ja kohaneda. Samas ei tähenda ellujäämine, toimetulek ja oludega kohanemine tingimata riigi eesmärkide täitmist ning parimate huvide edendamist. Kuigi mikroriigid on end rohkem muu maailma jaoks avanud, toetuvad nad peamiselt siiski suurematele ja võimsamatele naaberriikidele. Lisaks, nagu on näidanud varasem teooria, ei pruugi ka koostöö muude üksustega tähendada riigi jaoks rohkem suveräänsust. Siiski on mikroriikide koostöö naaberriikidega erinev ning suuremate riikide toetus ja abi niivõrd laiaulatuslik, et seab riigi parimate huvide esindamise kahtluse alla. Paratamatult on kõikidel riikidel rahvusvahelises süsteemis oma huvid ja eesmärgid ning seda ka mikroriikide suurematel naaberriikidel.

Oma osa riigi parimate huvide kaitses on riigi suveräänsusel. Kuigi suveräänsuse mõiste on globaliseerumisega muutunud ning kaugeneb üha enam ideaalmudelilt, on see siiski riikide autonoomsuse ja iseseisvuse osas oluline. Euroopa mikroriigid on tugevalt oma naaberriikidega seotud ning sellega osa oma suveräänsusest vahetanud riigi püsijäämise nimel. Kuigi selgus, et neil ei ole ka väga palju variante ning koostöö on nii väikeste riikide säilimise nimel hädavajalik, võib suveräänsuse piiratus oluliselt mõjutada riigisisest funktsioneerimist ning riigi välist esindatust. Mikroriikide jaoks on laialdase diplomaatilise võrgustiku loomine inimressursi vähesuse tõttu keeruline ning ka liiga kallis. Kui välja arvata mõned saatkonnad välisriikides ja diplomaatilised suhted osade riikidega, on mikroriikide esindamine suuremjaolt delegeeritud nende suurematele naaberriikidele, kes esindavad neid suhetes teiste riikidega ja ka nende rahvusvaheliste organisatsioonidega, kuhu mikroriigid ise ei kuulu. Kuna kõikidel riikidel on enda huvid, pole kindel, et suuremad naaberriigid alati mikroriikide parimaid huvisid esindavad ning nende osas parimaid otsuseid teevad. Lisaks välissuhetele, võivad naaberriigid mõju omada ka riigisiselt. See on kõige nähtavam Andorra juhtumi puhul, sest valitsejad ei ole Andorra kodanikud ning Prantsusmaa osaleb ka otseselt riigi siseasjades. Seetõttu saavad naaberriigid mõjutada lisaks Andorra välissuhetele, kaubandusele ja muule ka sisepoliitikat.

Mikroriigid on end aina enam avanud muu maailma jaoks, loonud diplomaatilisi suhteid ning liitunud ja tugevdanud suhteid erinevate organisatsioonidega. Näiteks teevad mikroriigid mitmete terrorismi vastaste ja keskkonnaalaste organisatsioonidega koostööd. Suhtlus muu maailmaga võib olla üks mehhanismidest, kuidas mikroriigid oma riigi eesmärke täita saavad, saades suhtluskanalite mitmekesistamise läbi oma naaberriikidest vähem sõltuvaks. Siiski on mikroriikidel ka selles osas rohkem piiranguid, peamiselt inimressursi vähesuse tõttu, mis ei võimalda neil kõikide organisatsioonidega ühineda või nende töösse väga tugevalt panustada. Mikroriikide positsioone võib kahjustada ka lihtne asjaolu, et nendest suuremate riikide esindajad ei pruugi mõista mikroriikide eripärasid, nende võimalusi ja piiranguid ning seda, millised meetmed nende jaoks sobivaimad oleksid. Samuti nende huvide esindamine kaudselt, läbi teiste riikide, ei pruugi olla piisavalt efektiivne. Siiski on mikroriikide, nagu ka kõigi teiste riikide jaoks oluline püüda rahvusvaheliste organisatsioonide poliitikat mõjutada ning olla kasvõi osaliselt töösse kaasatud. Lisaks on ligipääs suuremale osale hüvedele läbi naaberriigi tihti lihtsam, varasemalt väljakujunenud koostöösidemed ei pruugi motiveerida mikroriike muid kanaleid otsima. Vähene organisatsiooniline kuuluvus teeb nad teisalt patroonriigist veelgi sõltuvamaks ning ei anna ka väga palju variante oma huvide kaitseks suhetes just naaberriikidega. Erinevalt Islandist ei kuulu mikroriigid ka näiteks NATOsse ning toetuvad julgeoleku poolest vaid oma patroonidele, seejuures loodetakse naaberriikide heasüdamlikkusele ning reguleerivatele lepetele, mis mikroriikide julgeolekut suhetes oma naaberriikidega kaitsevad.

4 Huvide kaitse tegelikkuses

Siiani on teada, et mikroriigid on mitmeti oma välissuhetes piiratud, mistõttu on neil keerulisem oma huvisid rahvusvahelistes suhetes esindada. Selleks, et leida, kuidas nad nende probleemidega toime tulevad, milliseid võimalusi nad oma huvide kaitseks leidnud on ning milliseid kanaleid ja koostöövorme selleks kõige sobivamaks peavad, on esitatud mikroriikide ekspertidele ja diplomaatidele küsimustik. Selles on nad avaldanud enda arvamust näiteks suveräänsuse osas ehk kas mikroriikide suveräänsus on piiratud ning kas see on üldsegi tänapäevases globaliseerivas ühiskonnas oluline. Samuti, millised on mikroriikide oluliseimad kanalid ja meetodid huvide kaitseks suhetes rahvusvaheliste organisatsioonidega ja naaberriikidega.

Küsitluse vastused põhinevad viie inimese arvamustel. Kuna kolm neist soovisid jääda anonüümseteks, on neid vastavalt nimetatud San Marino diplomaadiks/esindajaks, Liechtensteini diplomaadiks/esindajaks ja mikroriikide ekspertiks. Neljas küsitluses osaleja on professor Godfrey Baldacchino Malta Ülikoolist, kelle uurimistöö on pühendatud väikeriikide temaatikale, ning viies on Brüsselis oleva Liechtensteini ja Euroopa Liidu koostöösinduse juhataja asetäitja Stefan Barriga. Esitatud küsimused on välja toodud lisades (vt. Lisa 1, 2, 3).

..4.1 Küsitlused

Suveräänsus

Küsimustikuga uuriti, kas mikroriikide suveräänsus on piiratud ning kui oluline mikroriikide jaoks suveräänsus üldsegi tänapäevases globaliseerivas maailmas on. Godfrey Baldacchino arvas, et suveräänsus on siiski tänapäeval väga oluline, sest see võimaldab üksustel autonoomselt toimetada, valitsust juhtida ning teiste riikidega suhetesse astuda, sealhugast luua diplomaatilisi suhteid. Vastuseks küsimusele, et kas suveräänsus on ka mikroriikide jaoks vajalik, arvas ta, et suveräänsus kehtib siiski samal kujul kõigile, sõltumata riigi suurusest (Autori intervjuu Godfrey Baldacchinoga, 05.05.2018). Anonüümsust soovinud mikroriikide ekspert arvas seejuures, et vahet tuleks teha formaalsel suveräänsusel ja materiaalsel või operatiivsel suveräänsusel. Kõigil riikidel esineb piiranguid seoses nende formaalse suveräänsusega, aga mikroriikidest rääkides on suveräänsuse kontseptsiooni tahkude eristus olulisem, sest neil esineb ka piiranguid piiratud ressursside tõttu. Seevastu on formaalse suveräänsuse piirangud sõltuvad globaliseeruvast maailmast, sealhugast rahvusvahelisest õigusest, suurenenud koostööst jne (Autori intervjuu, 07.05.2018).

San Marino ja Liechtensteini anonüümsust soovinud diplomaadid leidsid, et nende arvamuse järgi ei esine mikroriikide suveräänsusel mingisuguseid piiranguid ning nad peavad oma riike täielikult

suveräänseteks riikideks. San Marino diplomaat leidis ka, et riik pole väliste tegurite poolt piiratud (Autori intervjuu, 15.05.2018). Seevastu arvas Stefan Barriga, et kuigi koostöö ei tähenda, et riigil vähem suveräänsust oleks, pole siiski kõik riikide enda teha. Suveräänsuse kontseptsioon on muutunud, riigid on üksteisega ühendatud ning riigi tulevik pole tihti riigi enda käes. Paljud aspektid jäävad riigi kontrollitavast alast välja ning riigid saavad üritada neid lihtsalt mõjutada. Ta arvas, et väikestel riikidel on raskem riigist väljaspool toimuvat mõjutada kui suurematel riikidel, samas pole tänapäeval kellelgi täielikku kontrolli. Ta tõi välja ka ELi liikmelisuse, kus paljud asjad otsustatakse enamuste hääletage ning kõik otsused ei saagi seetõttu olla kõigi riikide jaoks sobivad või eelistatuid (Autori intervjuu Stefan Barrigaga, 30.04.2018).

Liechtensteini diplomaat arvas, et Liechtensteini jaoks on kõige olulisemaks suveräänsuse kinnituseks olnud vastuvõtt rahvusvahelistesse organisatsioonidesse. Näiteks tõi ta liitumised Ühinenud Rahvaste Organisatsiooniga ning Euroopa Majanduspiirkonnaga, mis tunnistasid Liechtensteini kui teiste riikidega võrdset ja suveräänset toimijat maailmapoliitikas. Kuna organisatsioonidega ühinemine suurendas Liechtensteini rahvusvahelist tunnustust, võimaldas see riigile ka mõningates aspektides kaasarääkimise ja poliitikakujundamise (Autori intervjuu, 27.04.2018).

Suhted rahvusvaheliste organisatsioonidega ja oma huvide kaitse

Järgmiseks uuriti mikroriikide suhteid rahvusvaheliste organisatsioonidega. Täpsemalt, millised võiksid mikroriikide suhted tulevikus ELiga välja näha ning kui oluline on nende riikide jaoks Euroopa Liidu poliitika mõjutamine. Barriga tõi välja, et Liechtenstein pole küll siiani Euroopa Liidule täielikult pädevusi delegeerinud, aga kuna Liechtensteini jaoks on kõige olulisem just ELi poliitikat mõjutada, on riik otsustanud osaleda Euroopa Majanduspiirkonnas, kus ükski ELi reegel pole automaatselt üle kantud. Selle asemel on võetud ELi seadused eraldi arutlemiseks, kas need riigis rakendamiseks sobivad. Seetõttu on praegune koostöö nende jaoks väga sobilik, sest see võimaldab osaleda vabaturul, samas säilitades teatav vabadus. Ta rõhutas veelgi, et neil on suveräänse riigina võimalus oma arvamust avaldada ja ka keelduda ELi seadustest või otsustest, mis neid kahjustada võivad. Samas on mõningatel juhtudel vajalik nõustuda ka seadustega, mis neile ei sobi, sest vahel pole seadused tehtud väikeste riikide suurust silmas pidades. Neil säilib selles osas veidi liikumisruumi ja võimalik, et on võimalus leppeid kohendada sõltuvalt sellest, kuidas väiksele riigile paremini sobib. Ta arvab, et organisatsioonidest osaks olemine, samas säilitades teatavat vabadust, kaalub üle mõningad aspektid, mis Liechtensteinile sobida ei pruugi (Autori intervjuu Stefan Barrigaga, 30.04.2018).

Barriga arvates on suhetes organisatsioonidega huvide kaitseks oluline populatsiooni suurusele vastav ja toimiv avalik administratsioon. Kuna paljud varasemalt siseriiklikuks peetud probleemid on saanud rahvusvaheliseks, peab nendega ka rahvusvaheliselt tegelema ning toimiv administratsioon on oluline suhetes ka teiste riikidega või oma huvideid Euroopa Liidus kaitstes. Väike administratsioon tähendab ka vähem bürokraatiat, rohkem paindlikkust ning otsused võetakse kiiremini vastu. Samuti on võimalik rahvusvaheliste arengutega kiiremini kohaneda (Autori intervjuu Stefan Barrigaga, 30.04.2018).

Veelgi rõhutab Barriga koostööd ja oma hääle kuuldavaks tegemist. Näiteks teeb Liechtenstein koostööd teiste Euroopa Majanduspiirkonna riikide Norra ja Islandiga. Koos töötatakse välja oma ühine seisukoht ning seejärel kaitstakse seda seisukohta Euroopa Liidus. Seega, mikroriigid pole mitmetes probleemides ja oma huvide kaitstes üksi ja koostööd tehes on ka tulemused eeldatavasti paremad. Samuti peavad mikroriigid suutma oma hääle kuuldavaks teha, kuigi see võib olla keeruline ja alati pole võimalik kõike mõjutada. Mikroriikidel on vaja ka ise aktiivne olla ning tõestada, et riik on usaldusväärne partner. See suurendab mikroriigi tunnustust rahvusvahelistes suhetes ja võimaldab seeläbi ka enda huvideid paremini esindada ja kaitsta. Ta toob lisaks välja, et ka väiksed riigid kasutavad oma huvide kaitseks samu meetmeid mida teised riigid, ehk saatkondi, diplomaate, eksperte, ministere jne (Autori intervjuu Stefan Barrigaga, 30.04.2018).

Liechtensteini diplomaat leidis samuti, et koostöö Euroopa Liiduga on riigi jaoks äärmiselt vajalik ning siiani pole olnud plaane selles osas suhteid vähendada ega suurendada. Ta leidis, et Euroopa Liidu liikmelisus tähendaks nende jaoks liiga laiahaardelist koostööd ning Euroopa Majanduspiirkond on täpselt sobiv. Samuti soosivad sellist koostööd ka kodanikud ning poliitilised ja majanduslikud toimijad. Seejuures arvab ta, et mitmepoolse ja kaasava arutluse vähenemine ning rahvusvahelise foorumi G20 esiletulek on väikeriikidele mõneti halvasti mõjunud, sest nad ei saa diskussioonis osaleda kui neid just otseselt kohtumistel ei kaasata. Samas on väiksed riigid just need, kes on kõige haavatavamad poliitilistele ja majanduslikele survetele, mis nendel diskussioonidel vastuvõetud otsuste tagajärgedeks on (Autori intervjuu, 27.04.2018).

Ülejäänud kolmel mikroriigil pole Euroopa Liiduga selliseid leppeid, nagu on Liechtensteinil. San Marino esindaja arvas seetõttu, et Euroopa Majanduspiirkond, kuhu Liechtenstein kuulub, oleks ka San Marino jaoks väga hea variant ning võimalik, et käimasolevate läbirääkimiste tulemusena on sellega liitumine võimalik. Samuti leidis ta, et kuna nende riik asub enklaavina Euroopa Liidu

aladel, on koostöö ELiga olnud alati riigi jaoks väga oluline ja koostööd on kindlasti vaja veelgi suurendada, et riik saaks ligipääsu ka siseturule ning muudele hüvedele. Huvide kaitse osas pidas ta oluliseks diskussiooni ehk mõlemad pooled peaksid läbirääkimistel oma positsiooni kaitsma, et lõplik kokkulepe oleks tasakaal selle vahel, mida on palutud ja mida suudetakse pakkuda. Seejuures on kõikidel osapooltel üksteisele mingisugune mõju, aga selle mõju suurust on erinevates suhetes keeruline hinnata. Peamine on see, et kõik osapooled oleksid lepete tulemusega rahul (Autori intervjuu, 15.05.2018).

Küsimusele, kas mikroriigid peaksid kaaluma näiteks Euroopa Liiduga ühinemist kui see oleks võimalik, leidis Godfrey Baldacchino, et kuigi see oleks mõistlik, säilib siiski probleem mikroriikide ressursside vähesuse osas (Autori intervjuu Godfrey Baldacchinoga, 05.05.2018). Teine väikeriikide ekspert arvas, et kuni on alternatiivseid variante, on liikmelisus väga ebatõenäoline, sest EL ei soovi neid liikmesriikideks ja mikroriigid ei soovi ka ühineda. Ta leidis ka, et Liechtenstein on ainukene, kes on suutnud endale väga hea positsiooni kindlustada, osaledes nii Euroopa Vabakaubanduse Assotsiatsiooni kui ka Euroopa Majanduspiirkonna töös. Ülejäänud kolm mikroriiki on veidi halvemas olukorras, aga läbirääkimiste tulemusel võib see muutuda. Lisaks arvas ta, et Euroopa Liidu liikmelisus peaks ka nende riikide jaoks olema kättesaadav (Autori intervjuu, 07.05.2018).

Suhted naaberriikidega ja oma huvide kaitse

Veelgi uuriti diplomaatidelt, et millised on mikroriikide suhted naaberriikidega ehk kas omavahelised suhted on kunagi piiranud mikroriikide otsustusprotsessi või sundinud tegema kompromisse. Liechtensteini esindaja leidis, et nende riigi omavahelisi suhteid Šveitsiga reguleerivad üle 100 leppe, mis loovad baasi konsulteerimisteks ja läbirääkimisteks. Samuti on pikaajaline partnerlus väga oluliseks kui adresseeritakse lahkuminevaid huvisid. Üldiselt on sellistel juhtudel lahenduseks kompromiss. Vastuseks küsimusele, kas riigil on siseasjades täielik autonoomne otsustusõigus, on Liechtensteini esindajal arvamused, et riik ongi piiratud vaid rahvusvaheliste lepete poolt, mis loovad kindla raamistiku ka siseriiklike otsuste tegemiseks. Lisaks on veelgi standardid, mis ei põhine rahvusvahelistel lepetel ja mida Liechtenstein peab järgima, et rahvusvahelistes suhetes osaleda (Autori intervjuu, 27.04.2018).

Ka Stefan Barriga leidis, et Liechtensteini-Šveitsi koostöö on peamiselt lepetel põhinev ning lepete väliselt pole vaja palju otsuseid teha. Lisaks on Liechtenstein oma naaberriigi süsteemi osaline, aga ei osale otsuste tegemises. Näiteks ei ole riik osaks Šveitsi rahaliidust, aga seal tehtud otsused

mõjutavad ka Liechtensteini. Barriga väidab, et siiani pole selline süsteem probleemiks olnud, sest need riigid on läbi suhete tihedalt ühendatud ja see, mis on hea Šveitsi majandusele, on hea ka Liechtensteini majandusele. Samuti pole nad kunagi tundnud, nagu nende eest oleks otsuseid tehtud ilma, et oleks teada, mis Liechtensteini majandusele õige on. Huvide kaitsemehhanismiks suhetes naaberriigiga on vaid see, et neil on väga sõbralikud ja lähedased suhted. Kuna koostöö on pidev ja kahepoolne, pole Liechtensteinil läbi Šveitsi ametnike keeruline ka kindlaks teha, kas riigi huvisid on arvesse võetud. Oluline on seega, et naaberriikidel oleks väga lähedased suhted, sealhulgas toimiks ka valitsustevaheline ja ministritevaheline suhtlus (Autori intervjuu Stefan Barrigaga, 30.04.2018).

San Marino diplomaat leidis, et nende riigi jaoks on kõige olulisemad suhted Itaaliaga, sest Itaalia on San Marino jaoks ka peamine koostööpartner. Seejuures huvide kaitsmiseks ja edendamiseks on vajalik dialoog ja arutus ning sõbralike suhete säilitamine nii naaberriigi kui ka teiste riikidega. Sellisel moel on võimalik teistele teatavaks teha, mida San Marino tegelikult tahab ja vajab. Lisaks on dialoog oluline mitte vaid San Marino ja teiste mikroriikide huvide kaitseks, vaid ka parema ja sõbralikuma kooseksisteerimise edendamiseks. Seejuures kasutab San Marino oma huvide kaitsmiseks peamiselt tavapäraseid kanaleid, ehk oma diplomaate ja välisesindusi ning lisaks spetsiaalseid poliitilisi ja majanduslikke delegatsioone välisriikides. Lisaks dialoogile kaitsevad San Marino huvisid ka erinevad lepped, mis Itaaliaga loodud on (Autori intervjuu, 15.05.2018).

.4.2 Järeldused

Mikroriikide esindajad ei leia, et nende suveräänsus mingil moel piiratud oleks. Võimalik, et tänapäevane arusaam suveräänsusest on parandanud ka mikroriikide kuvandit. Näiteks kui varasemalt oleks teistest sõltuvaid riike vaadatud kui protektoraate või kolooniaid, siis tänapäeval võivad ka väheste ressurssidega ja vähese võimuga riigid siiski suveräänsed olla. Tundub, et suveräänsus on globaliseerivas maailmas saanud osati teise tähenduse. Kuna rõhutakse koostööle, organisatsioonide liikmelisusele ja ühtsete eesmärkide täitmisele, näitab suveräänsust hoopiski kuulumus, tunnustus ja maailmapoliitikas osaliseks olemine. See selgitaks, miks mikroriikide esindajad on leidnud, et organisatsiooniline kuulumus ja tunnustus on äärmiselt oluline. Veelgi, et vastuvõtt organisatsioonidesse näitabki riigi suveräänsust.

See on seotud ka rahvusvahelise õigusliku suveräänsusega, mis on suveräänsuse kontseptsiooni üks

oluline osa ning näitab riikide rahvusvahelist tunnustust. Tänapäevane organisatsiooniline kuuluvus näitab lisaks tunnustusele soovi mikroriiki ka poliitikakujundamisse ja diskussiooni kaasata. Maailmas on üksjagu poliitilisi üksusi, mis omavad suuremal või vähemal määral rahvusvahelist tunnustust, aga mida ei võeta erinevatel põhjustel siiski kõikide rahvusvaheliste organisatsioonide liikmeks. Suurematesse organisatsioonidesse vastuvõtmisel vaadatakse ka vastuvõetava riigi eesmäärke, omadusi ning riigi kuvandit üldiselt. Näiteks tunnustatakse Türgit rahvusvaheliselt suveräänse riigina ja erinevates käsitlustes nimetatakse Türgit ka Euroopa riigiks, aga sellest hoolimata pole riigil olnud võimalik pikaajalise protsessi tulemusena Euroopa Liiduga ühineda. Seega, organisatsiooniline tunnustus, võimekus astuda erinevate organisatsioonide liikmeks, võib olla tänapäeval üks olulisi suveräänsuse näitajaid ning seda eriti mikroriikide puhul, sest nende füüsilisest suurusest ja ressurside vähesusest hoolimata on organisatsioonid otsustanud neid diskussioonidesse kaasata. See omakorda parandab mikroriikide rahvusvahelist kuvandit ning mikroriike ja nende soove võetakse suurema tõenäosusega tõsiselt.

Siiski ei tähenda need muutused seda, et suveräänsus täielikult oma algse mõtte kaotanud oleks, sest suveräänsuse baasväärtused on rahvusvahelistes suhetes säilinud siiani. Lihtsalt, suveräänsus pole vaid mikroriikide jaoks teistsuguse tähendusega, vaid on seda kõigi riikide jaoks. Siiani on suveräänsust seotud väliste tegurite mõju puudumisega, aga neid tegureid eksisteerib siiski ja need mõjutavad kõiki. Ka mikroriikide esindajad on leidnud, et riigi tulevik pole tihti vaid riigi enda käes. Mikroriikidel on selles suhtes veelgi keerulisem, sest neil on vähem võimu ja ressursse välistegureid mõjutada. Samas, kuna rahvusvaheline kord on äärmiselt reguleeritud ning määrab ka riikidevahelisi suhteid, võimaldab see mikroriikidel end paremini kaitsta. Seetõttu ei tunne ka mikroriikide esindajad olulist suveräänsuse puudumist, sest peamiselt toetatakse lepetele ja regulatsioonidele. Probleem võib olla hoopis suveräänsuse kontseptsioonis, mis pole arvestanud riikide koostöövajadusega ja väliste mõjutajate paratamatusega.

Sama oluline kui on riikide ja organisatsioonide poolt rahvusvaheline tunnustus, on ka nende organisatsioonide mikroriikidesse puutuva poliitika mõjutamine. Poliitika mõjutamiseks on olulised mitmed faktorid, näiteks varasemalt mainitud tunnustus ja tõsiselt võtmine, aga ka mikroriigi enda koostöösoov ja usaldusväärsus. Mikroriikide esindajad arvavad, et pidev koostöö tegemine ning globaalsete probleemide lahendamises kaasalöömine suurendab ka mikroriikide usaldusväärsuskoostööpartnerina. Seega tundub, et mikroriikide jaoks on organisatsioonidest olulisim just Euroopa Liidu poliitika mõjutamine, sest ELi otsused puudutavad kõige suuremal määral Euroopa mikroriikide huvisid ning mikroriigid on ka ELi otsuste ees kõige haavatavamad. Seejuures võib

mikroriikidel olla kõige vähem võimalusi nende otsuste mõjutamiseks.

Kuigi Euroopa Liidu liikmelisus peaks kõigile Euroopa riikidele olema võimalik, tundub, et kõikidele osapooltele sobib suhete praegune seis. Eriline koostöövorm annab mikroriikidele nendes suhetes rohkem paindlikkust, samas saades osa peamistest hüvedest. Kuigi see kehtib praegu vaid peamiselt Liechtensteini kohta, on ka teistel mikroriikidel läbi oma naaberriikide ja mitmete lepete ligipääs ELi hüvedele. Lisaks võivad ka Monaco, San Marino ja Andorra käimasolevate läbirääkimiste tulemusena tulevikus otsesemalt Euroopa Liidu töösse integreeritud olla. Eriline koostöö tähendab seejuures seda, et nad saavad osa hüvedest, aga ei pea kandma Euroopa Liidu liikmekohustusi. Tundub, et mikroriigid soovivadki peamiselt hüvedest osa saada, aga mitte täielikult ELi liikmed olla. Nagu öeldud, on praeguses koostöös rohkem paindlikkust ning mikroriikidel on ka rohkem sõnaõigust selles osas kui mingi lepe või seadus neile ei sobi. Samuti võetakse arvesse nende füüsilist suurust ja leppeid on võimalik vastavalt sellele kohandada, mis Euroopa Liidu liikmelisusel institutsioonide iseloomu tõttu võimalik ei ole.

Seega, keskmine koostöö Euroopa Liiduga on mikroriikide jaoks kõige sobivam variant. Samas võib see tekitada probleeme poliitikakujundamises kaasarääkimisega. Seda eriti praegusel juhul San Marino, Monaco ja Andorra jaoks, sest nad pole otseselt lepetega seotud, vaid saavad hüvesid oma naaberriikide kaudu. Seetõttu on olulised meetmed, millisel moel mikroriigid enda huvisid rahvusvaheliselt kaitsta suudavad. Üheks kõige olulisemaks meetmeks on diskussioon ja oma hääle kuuldavaks tegemine. Läbirääkimistel saavad mikroriigid oma eelistusi väljendada ning võimalik, et saavutada ka tulemused, millega kõik asjaosalised rahul oleksid. Samuti tuleb suhetes ise aktiivne olla ning oma usaldusvärsust tõestada. Kui teised riigid ja organisatsioonid mikroriike tunnistavad ja neid usaldusväärsete partneritena näevad, on ka nende kuulda võtmine ja kompromissid tõenäolisemad. Samuti on jällegi väga oluline koostöö, aga seda näiteks teiste samasuguses olukorras olevate riikidega. Kui ühe riigi asemel mitmed samade huvidega riigid koos oma vaateid organisatsioonides esitlevad, on võimalik, et nende huvisid võetakse paremini kuulda ning nendega arvestatakse otsuste tegemisel. Lisaks on mikroriikide – nagu ka teiste riikide – jaoks olulised traditsioonilised meetmed, nagu diplomaadid ja välisesindused. Kuigi mikroriikidel võib selleks vähem ressursse olla ning nad kõik kasutavad välisel esindamisel ka oma naaberriikide abi, on siiski väga tõenäoline, et peamistes keskustes asuvad saatkonnad suudavad teatud määral riigi huvisid esindada ja kaitsta.

Kuigi mikroriikide jaoks on kõige olulisem mõjutada Euroopa Liidu poliitikat, on nende jaoks

kõige olulisemaks koostööpartneriks peamiselt naaberriigid ning nende otsused on tihti suure kaaluga ka mikroriikide jaoks. Seda näiteks juhul kui mikroriik pole otseselt naaberriigi rahaliidus osaline, aga neid ühendab suur majandusalane koostöö ja sama valuuta. Sellisel juhul mõjutavad naaberriigi rahaliiduga seoses vastu võetud otsused ka mikroriiki. Huvide kaitsmiseks on seetõttu vajalik, et naaberriik oleks ka mikroriigi eelistustest ja soovidest teadlik. Mikroriikide esindajad rõhuvad peamiselt lepetele, mis neid kahepoolsetes suhetes kaitsevad ning koostööd reguleerivad. Samuti toodi suhetes naaberriikidega välja lähedased, pidevad ja sõbralikud suhted. Suhtlemine ja diskussioon on kõige olulisem, et naaberriikidele oma huvid teatavaks teha ja ka oma seisukohti kaitsta. Veelgi parem on kui mikroriigil ja naaberriigil on sarnased huvid, sellisel juhul tekib ka vähem lahkhelisid. Samas on vajalik pikaajaline partnerlus, et lahkhelid oleks võimalik rahumeelselt lahendada ning mingisugune kompromiss saavutada. Mikroriikide huvide kaitset naaberriikidega edendavad veelgi diplomaadid ja saatkonnad, aga kasuks tulevad ka ministritevaheline ja muude ametnike vaheline suhtlus. Samuti rõhuti naaberriigi sõbralikkusele, ehk mikroriikide naaberriikidel on eeldatavasti mikroriikide suhtes head kavatsused.

Kokkuvõtteks, mikroriikide esindajad peavad nii suhetes organisatsioonidega kui ka naaberriikidega oluliseimateks huvikaitse meetmeteks diskussiooni ja suhtlust. Mikroriikidel endil tuleb olla aktiivne ning tõestada oma positsiooni ja usaldusväärust. Samuti tähtsustavad nad oma diplomaate ja välisesindusi, mis teiste riikide ja organisatsioonidega suhtlemise lihtsamaks teevad. Kuna mikroriigid on oma ressursside tõttu mitmeti piiratud, on nad ka oma välissuhetes väga rahumeelsed, rõhudes partnerlusele ning riikidevahelisele mõistmisele ja sõprusele.

Kokkuvõte

Antud töö käigus analüüsiti Euroopa mikroriikide huvide kaitset ja esindatust rahvusvahelistes suhetes – uurimisküsimuseks oli: Millisel moel Euroopa mikroriigid täpsemalt oma välissuhetes ja huvide kaitstes piiratud on ning kuidas nad nende takistustega toime tulevad? Seda tehti ka lähtudes suveräänsuse kontseptsioonist, sest suveräänsusel on rahvusvahelistes suhetes oluline roll riikide rahvusvahelisel tunnustusel, autonoomsuse tagamisel ja seega ka riigi huvide kaitsmisel. Tänapäeva globaliseeruva maailma ja sellega kaasneva koostöö ja organisatsioonide tähtsuse suurenemise tõttu on kõigi riikide suveräänsus mingil moel vähenenud. Mikroriikide suveräänsus on piiratud nende ressursside vähesuse tõttu ning sellepärast on nad otsustanud osa oma riigi ülesannetest delegerida naaberriikidele.

Uurimisküsimuse esimese poole lahendamiseks leidis autor töö teises osas, et naaberriigid aitavad mikroriike julgeolekuga, majandusalaselt, ligipääsuga mujale maailma ja diplomaatiliste suhetega. Seetõttu on mikroriikidel võimalik kasutada oma naaberriigiga sama valuutat ning teha koostööd tööturu ja kaubanduse osas. Kuna mikroriigid on tihti oma asukoha poolest piiratud, on koostöös võimalik saada ligipääs suuremasse riiki ja seega näiteks lennujaamadele, raudteedele ning tänu naaberriikide Schengeni leppelisusele ka mujale maailma. Veelgi olulisemaks on naaberriikide abi mikroriikide diplomaatiliste suhetega, esindades neid organisatsioonides ja suhetes teiste riikidega. Sõltuvus naaberriigist ja suveräänsuse piiratus võib tekitada mikroriikide jaoks nende huvide kaitstes mitmeid probleeme, sest pole kindel, kas naaberriik mikroriigi huvisid esindades ka tema eelistustest teadlik on või kas neid arvesse võtab. Samuti on mikroriikidel võimuvähesuse tõttu keeruline rahvusvahelist poliitikat mõjutada.

Uurimisküsimuse teise poole lahendamiseks kasutas autor mikroriikide ekspertide ja diplomaatide arvamusi ning leidis, et mikroriigid toetuvad rahvusvahelistes suhetes peamiselt sõbralikule koostööle ja diskussioonile. Mikroriikide jaoks on oluline, milline on maailmapoliitikas nende kuvand ja kas neid võetakse usaldusväärse partnerina. Oma usaldusväärst tõestatakse näiteks rahvusvahelise koostöö, sealhulgas globaalsete probleemide lahendamise abil. Nad peavad ka tähtsaks oma hääle kuuldavaks tegemist ning seda näiteks koostöös teiste sarnaseid vaateid omavate riikidega. Kuna Euroopa Liidu poliitika mõjutab neid enim, peavad nad ka kõige olulisemaks ELi otsuste mõjutamist. Kuna rahvusvaheline kord on tänapäeval äärmiselt reguleeritud, toetuvad ka mikroriigid suhetes naaberriikidega peamiselt lepetele, mis kahe riigi vahelisi suhteid reguleerivad. Ülejäänud osas toetutakse naaberriigi headele kavatsustele, pikaajalisele partnerlusele ja üldiselt sõbralikule ja pidevale suhtlusele. Kuna omavahelised suhted on väga rahumeelsed, lahendatakse ka erimeelsused üldiselt diskussiooni ja kompromisside abil.

Kuna mikroriikide – eriti Euroopa mikroriikide – kohta on nii vähe kirjandust, vajaks see teema ka edasist uurimist. Antud töö uuris mikroriikide välispoliitilist poolt, aga laialdasemat vaatlust vajaks ka mikroriikide siseriiklik toimimine. Näiteks, kuidas mikroriigid oma administratiivses pooles toime tulevad, millised on mikroriikide institutsioonid ja kuidas riigisiselt ressursside vähesuse probleemi lahendatud on. Mikroriikide uurimine aitab parandada ka nende rahvusvahelist kuvandit, sest kui suurest riikidest kirjutatakse väga palju ning nende ja eesmärgid huvid on üldsusele teada, siis mikroriigid ning nende eelistused ja eesmärgid vajaksid rohkem kajastamist. Samuti on seeläbi võimalik, et nende positsioon paraneb ning nende huvisid võetakse rohkem arvesse.

Ka töös tehtud järeldusi või väljatoodud Euroopa mikroriikide probleemide osas on võimalik arendada edasiseks uurimiseks. Kuna käesolev töö andis vaid ülevaate mikroriikide praegustest välissuhetest, vajaks analüüsimist ka see, mis nende edasise arengu jaoks sobivaim oleks. Samuti, millise iseloomuga on palju mainitud mikro- ja naaberriikide vahelised lepped ning millisel moel võimaldavad need mikroriikidel enda huvisid kaitsta.

Kasutatud kirjandus:

Baldacchino, Godfrey. 2012. "Governmentality is All the Rage: The Strategy Games of Small Jurisdictions." *The Round Table* 101 (3): 235-251.

Banca Centrale – Della Republica Di San Marino. "Agreement on Economic Cooperation." <https://www.bcsml.sm/site/en/home/international-relations/relationships-with-italy/agreement-on-economic-cooperation.html> (külastatud 08. mai, 2018)

Bosoni, Adriano. 2015. "The Condition of Europe's Curious Microstates." 26 aprill. <https://worldview.stratfor.com/article/condition-europes-curious-microstates> (külastatud 08. mai, 2018)

Cohen, Jean L. 2012. *Globalization and Sovereignty: Rethinking Legality, Legitimacy, and Constitutionalism*. Cambridge: Cambridge University Press.

Constitution of the Principality (Monaco). 1962. 17 detsember. <http://www.monaco-consulate.com/wp-content/uploads/2009/06/Constitution.pdf> (külastatud 20. mai, 2018)

Dumienski, Zbigniew. 2014. "Microstates as Modern Protected States: Towards a New Definition of Micro-Statehood." *Centre Small States Studies: Institute of International Affairs (University of Iceland)*: 1-35.

Easterly, William & Kraay, Aart. 2000. "Small States, Small Problems? Income, Growth, and Volatility in Small States." *World Development* 28 (11): 2013-2027.

European Commission. 2013. "EU Relations with the Principality of Andorra, the Principality of Monaco and the Republic of San Marino: Options for Closer Integration with the EU." *Brussels: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions*.

France Diplomatie. 2017. "Monaco – Country Files. France and Monaco." 5. mai. <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/monaco/> (külastatud 08. mai, 2018)

Geenens, Raf. 2017. "Sovereignty as Autonomy." *Law and Philosophy* 36: 495-524.

Gouvernement Princier – Principaute de Monaco. "Monaco and the European Union." <http://en.gouv.mc/Policy-Practice/Monaco-Worldwide/Monaco-and-the-European-Union> (külastatud 08. mai, 2018)

Gross, Leo. 1948. "The Peace of Westphalia, 1648-1948." *The American Journal of International Law* 42 (1): 20-41.

Hathaway, Oona A. 2008. "International Delegation and State Sovereignty." *Law and Contemporary Problems* 71 (1): 115-149.

- Kassimeris, Christos. 2009. "The foreign policy of small powers." *International Politics* 46: 84-101.
- Klieger, P. Christiaan. 2013. *The Microstates of Europe: Designer Nations in a Post-modern World*. Plymouth: Lexington Books.
- Krasner, Stephen D. 1999. *Sovereignty: Organized Hypocrisy*. Princeton: Princeton University Press.
- Krasner, Stephen D. (2001). "Sovereignty." *Foreign Policy* 122: 20-29.
- Kurecic, Petar. 2017. "Small States and Regional Economic Integrations in the Multi-Polar World: Regional Differences in the Levels of Integration and Patterns of Small States' Vulnerability." *World Review of Political Economy* 8 (3): 317-348.
- Lake, David A. 2003. "The New Sovereignty in International Relations." *International Studies Review* 5: 303-323.
- Liou, F. M. & Ding C. G. 2002. "Subgrouping Small States Based on Socioeconomic Characteristics." *World Development* 30 (7): 1289-1306.
- Ministry of Foreign Affairs – Principality of Liechtenstein. 2012. "Priorities of Liechtenstein Foreign Policy – Report to the Ministry of Foreign Affairs." pp. 7-83. https://www.liechtenstein.li/fileadmin/Dateiliste/liechtenstein-li/Dokumente/01_Land_und_Leute/Priorities_of_Liechtenstein_Foreign_Policy.pdf (külastatud 08. mai, 2018)
- Mohamed, Ali Naseer. 2002. "The Diplomacy of Micro-states." *Discussion Papers in Diplomacy (Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael')*: 1-37.
- Neumann, Iver B. & Gstöhl, Sieglinde. 2004. "Lilliputians in Gulliver's World? Small States in International Relations." Centre for Small State Studies (University of Iceland): 1-25.
- Philpott, Daniel. 1995. "Sovereignty: An Introduction and Brief History." *Journal of International Affairs* 48 (2): 353-368.
- Simpson, Archie W. 2014. "The security of the European micro-states." In Clive Archer, Alyson J. K. Bailes & Anders Wivel (Eds.), *Small States and International Security: Europe and beyond*. New York: Routledge.
- Spruyt, Hendrik. 2000. "The End of Empire and the Extension of the Westphalian System: The Normative Basis of the Modern State Order." *International Studies Review* 2 (2): 65-92.
- Strang, David. 1991. "Global Patterns of Decolonization, 1500-1987." *International Studies Quarterly* 35 (4): 429-454.
- Sutton, Paul. 2011. "The Concept of Small States in the International Political Economy." *The Round Table* 100 (413): 141-153.
- The World Factbook. 2018. *Washington, DC: Central Intelligence Agency*. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/> (külastatud: 07. mai, 2018)

Tutuianu, Simona. 2013. *Towards Global Justice: Sovereignty in an Interdependent World*. The Hague: Asser Press

Tõnurist, Piret. 2010. "What Is a "Small State" in a Globalizing Economy?" *Halduskultuur – Administrative Culture* 11 (1): 8-29.

U.S. Department of State. 2016. "U.S. Relations With San Marino – Fact Sheet. Bureau of European and Eurasian Affairs". 17 oktoober. <https://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5387.htm> (külastatud 08. mai, 2018)

Weber, Paul J. 1998. "Theocracy." In Robert Wuthnow (Ed.) *Encyclopedia of Politics and Religion* (2 vols). Washington D.C.: Congressional Quarterly: 733-735.

Wivel, Anders & Oest, Kajsia Ji Noe. 2010. "Security, profit or shadow of the past? Explaining the security strategies of microstates." *Cambridge Review of International Affairs* 23 (3): 429-453.

Autori intervjuu Godfrey Baldacchinoga, 05.05.2018.

Autori intervjuu Stefan Barrigaga, 30.04.2018.

Autori intervjuu Liechtensteini diplomaadiga, 27.04.2018.

Autori intervjuu San Marino diplomaadiga, 15.05.2018.

Autori intervjuu mikroriikide eksperdiga, 07.05.2018.

Lisa 1

1. How do you feel about the state of Liechtenstein's sovereignty? Is it somehow limited by any external factors, and if yes, then to which extent?
2. Liechtenstein has the closest relations with European Union than any other of the non-EU member microstates. What do you think this cooperation could and should be like in the future (e.g. should the relationship be amended or deepened/lessened) and how important is it for Liechtenstein? If it would be possible, should Liechtenstein join the European Union or stay outside of EU with Switzerland?
3. Considering Liechtenstein has very close relations with Switzerland, has there ever been a situation when the agreements have limited Liechtenstein's decision-making or have forced them to make a compromise?
3.2 Do you feel that the state has a complete and autonomous decision-making power over the country's affairs?
4. It is often thought that it is not easy for microstates to protect and represent their interests at an international level. What are the strategies and mechanisms to protect the state's interests in relations with a) Switzerland, b) other states and c) organizations?
5. What are the best channels the state can use when it comes to representing Liechtenstein's foreign

Lisa 2

1. How do you feel about the state of San Marino's sovereignty? Is it somehow limited by any external factors, and if yes, then to which extent?
2. I understand that San Marino is in the process of intensifying cooperation with the European Union. What do you think this cooperation could and should be like in the future and how important is it for San Marino? Are Liechtenstein's agreements with the European Union the ideal that could be applied to San Marino also, or are there more suitable forms of cooperation?
  - 2.1 How much is San Marino able to shape and influence the character of these relations with the EU?
3. Considering San Marino has a very wide and structured network of relationships with Italy, has there ever been a situation when these agreements have limited San Marino's decision-making or have forced them to make a compromise?
  - 3.1 Do you feel that the state has a complete and autonomous decision-making power over the country's affairs?
4. It is often thought that it is not easy for microstates to protect and represent their interests at an international level. What are the strategies and mechanisms to protect the state's interests in relations with a) Italy, b) other states and c) organizations?
5. What are the best channels the state can use when it comes to representing San Marino's foreign policy interests?

Lisa 3

1. Do you think the sovereignty of European microstates is anyhow limited?
  - 1.1 Considering the globalizing world and the nature of relations with international organizations, is the concept of sovereignty and state independence even that important when talking about microstates?
2. San Marino, Andorra, Liechtenstein and Monaco have very wide and structured network of relationships with one (or two) of their neighboring states. Do you think that the benefits and support from a bigger and more powerful state overweighs the dependence and loss of autonomy?
  - 2.1 How can states that small protect their interests in relations with bigger powers?
3. Should San Marino, Andorra, Liechtenstein and Monaco join the EU, if it was possible? Why?
4. What do you think European microstates's international relations could and should be like in the future? What are the best ways for further development?

EUROPEAN MICROSTATES'S PROTECTION AND PROMOTION OF INTERESTS IN THEIR EXTERNAL RELATIONS

Laura Liivaste

Summary

International relations research focuses primarily on large states and international organisations, despite the fact that most of the world's states are small. To understand international politics and power relations – small powers and their relations with bigger powers should be considered also. In addition, the connections should be studied to understand the nature and limits of bilateral relations. Europe too mostly consists of small states and the smallest of them are microstates. Because they are small in size and have less power, microstates are often marginal in international politics. Therefore, it is more complex for them to influence the politics of international organisations according to what they require. Also, microstates lack in resources and they have to conclude comprehensive treaties with their neighboring states to get the support they need. Although cooperation is vital for microstates, the collaboration with neighbor states limits their sovereignty and because microstates also use their neighbors as intermediate channels to connect with the rest of the world, it may also be more difficult for them to protect and promote their interests on an international level.

This research paper focuses on European microstates's protection and promotion of interests in relations with neighbor states and international organisations. The theoretical part focuses on theory about sovereignty, the nature of international relations in modern day and microstates's position in international relations. As well as how the sovereignty of microstates is limited and how it affects them. The concept of sovereignty is important when it comes to microstates, because sovereignty is known in international relations as a powerful notion that enables the state to be autonomous on their territory, recognized by other states and immune from external interference. However, the concept of sovereignty has changed, because the importance of international organisations and transnational cooperation has made it impossible to be immune from external interference and not be influenced by international law and the functions of international organisations. Because of that, it is important to distinguish the different types of sovereignty, including changes in sovereignty itself and microstates's loss of sovereignty for delegating important tasks to neighbor states.

The second part of the research focuses on identifying the challenges in European microstates's protection of interests in relations with their neighbor states and international organisations. In this research the selected cases are Monaco, San Marino, Andorra and Liechtenstein. The second part offers a brief overview of their history to understand the nature of the states and the formation of their external relations. Also, European microstates's today's external relations have been examined to analyse the challenges they may be facing in their protection of interests. The analysis concluded, that microstates are highly dependent on their neighbor states in the fields of diplomatic relations, national security, economy and free movement. For instance, neighbor states assist microstates with representation in international relations with organisations and other states. Because of extensive cooperation and assistance, it is not certain if neighbor states always represent microstates's best interests. Monaco, San Marino, Andorra and Liechtenstein are also not members of the European Union, because EU institutions are not adapted to microstates's small size and they would not be capable to perform their duties as members. Because of their lack of resources and limited power, it is also much harder for microstates to influence the politics of international organisations.

The third part of the research is focused on how European microstates cope with the challenges and what mechanisms and channels they use to protect their interests. The analysis is based on the opinions of three microstates's diplomats and two microstates experts. The analysis concluded, that microstates rely on discussion and friendly relations. With organisations it is important to improve their international image, so that organisations would consider them as trustworthy partners. Also, it is important to make their voice heard, even if it has to be in cooperation with other states who have the same interests. In relations with neighbor states microstates rely on longstanding partnership and neighbor states's good intentions. Overall microstates prefer peaceful relations, where conflicts can be solved with negotiations.

Mina, Laura Liivaste (isikukood: 49512155229),

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose "Euroopa mikroriikide välispoliitiline huvide kaitse ja esindatus", mille juhendaja on Kristel Vits (MA)

1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 21.05.2018
